

TOHOLAMMIN KUNTA

Talousarvio 2023 ja

Taloussuunnitelma 2023–2027

Kunnanhallitus 28.11.2022 § 233

Kunnanvaltuusto 19.12.2022 § 39

Sisällysluettelo

1. TALOUSARVION YLEISPERUSTEET	3
1.1 Kunnan strategiset tavoitteet	3
1.2 Talousarvion ja taloussuunnitelman rakenne	3
1.3 Talousarvion sitovuus	3
1.4 Väestökehitys	3
1.5 Työllisyys ja työpaikat	5
1.6 Yleinen taloudellinen kehitys	7
1.7. Kuntatalousohjelma 2023	8
1.8 Toholammin talouden tilanne ja kehitystarkastelu	18
2. KÄYTTÖTALOUS 2023	28
2.1 Hallinto-osasto	29
2.2 Lomatoimen osasto	33
2.3 Tekninen osasto	35
2.4. Sivistysosasto	39
2.5 Käyttötalous yhteensä	51
3. TULOSLASKELMA 2023	52
4. RAHOITUSLASKELMA 2023	53
5. INVESTOINTIOSA	54
6. LIIKELAITOKSET JA KONSERNIYHTIÖT	55
6.1 Viemäriliikelaitos	55
6.2 Kiinteistö Oy Toholammin vuokratilat (100 %)	58
6.3 Toholammin Energia Oy (96,66 %)	59
6.4 Toholammin kehitys Oy	60

1. TALOUSARVION YLEISPERUSTEET

1.1 Kunnan strategiset tavoitteet

Toholammin kuntastrategien lähtökohtana on varmistaa itsenäisen kunnan elinkelpoisuus kunnan vetovoimatekijät turvaten ja edelleen kehittäen. Toholammin kunta huolehtii taloudestaan, mikä mahdollistaa hyvien palveluiden ylläpidon ja kehittämisen kuntalaisille. Toholammin kunnan aktiivinen ja kannustava elinkeinopolitiikka tukee kuntatalouden kehittymistä. Toimintaympäristön muutoksia seurataan aktiivisesti, mikä mahdollistaa tarvittaessa nopean reagoinnin.

Toholampi hakee innovatiivisilla ratkaisuilla vahvoja elinkeinopoliittisia avauksia, joilla turvataan ja vahvistetaan kunnan elinvoimaisuus ja sitä kautta ihmisten hyvinvoinnin lisääminen.

Strategian painopisteet:

- Aktiivinen elinkeinotoiminta
- Hyvinvoiva kuntalainen
- Viihtyisä asuminen
- Palveleva kunta
- Tasapainoinen talous

1.2 Talousarvion ja taloussuunnitelman rakenne

Kuntalain 110§:n (410/2015) mukaan valtuuston on vuoden loppuun mennessä hyväksyttävä seuraavan vuoden talousarvio sekä kolmea tai useampaa vuotta koskeva taloussuunnitelma. Talousarviovuosi on taloussuunnitelman ensimmäinen vuosi. Talousarvio ja -suunnitelma on laadittava siten, että ne toteuttavat kuntastrategiaa ja edellytykset kunnan tehtävien hoitamiseen turvataan. Talousarviossa ja -suunnitelmassa hyväksytään kunnan ja kuntakonsernin toiminnan ja talouden tavoitteet.

Taloussuunnitelman on oltava tasapainossa tai ylijäämäinen. Kunnan taseeseen kertynyt alijäämä tulee kattaa enintään neljän vuoden kuluessa tilinpäätöksen vahvistamista seuraavan vuoden alusta lukien. Kunnan tulee taloussuunnitelmassa päättää yksilöidyistä toimenpiteistä, joilla alijäämä mainittuna ajanjaksona katetaan.

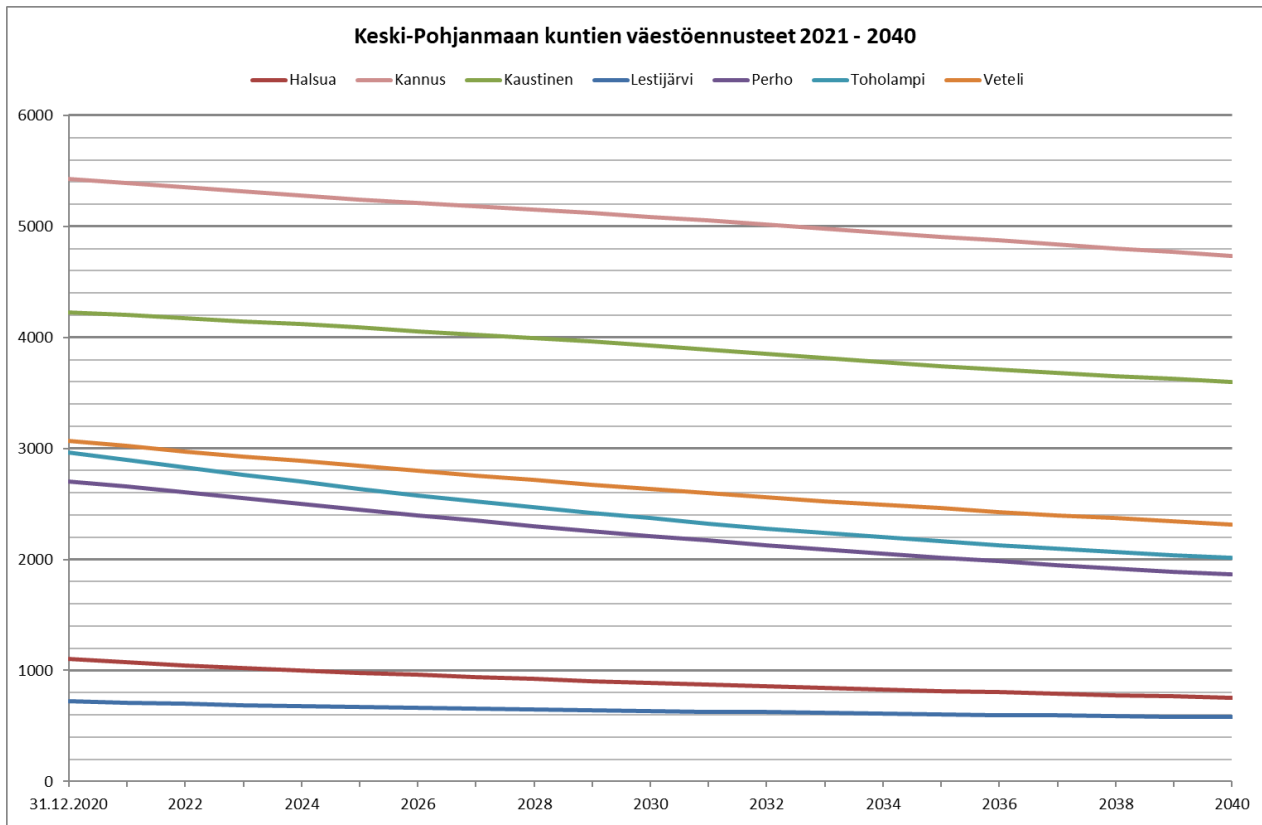
Talousarvioon otetaan tehtävien ja toiminnan tavoitteiden edellyttämät määrärahat ja tuloarviot sekä siinä osoitetaan, miten rahoitustarve katetaan. Määräraha ja tuloarvio voidaan ottaa brutto- tai nettomääräisenä. Talousarviossa ja -suunnitelmassa on käyttötalous- ja tuloslaskelmaosa sekä investointi- ja rahoitusosa.

1.3 Talousarvion sitovuus

Valtuusto hyväksyy talousarviossa sitovat määrärahat ja tuloarviot sekä toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet. Sitovia määrärahoja ovat **osastoittain netto ennen poistoja**, ja investointiosan sitovuustaso on investointimäärärahat hankeryhmittäin. Talousarviomäärärahojen siirroista luottamus-toimielimien välillä päättää valtuusto ja siirroista luottamustoimielinten sisällä ko. lautakunta.

1.4 Väestökehitys

Toholammin väestökehitys on tilastokeskuksen ennusteen mukaan lähivuosina tasaisesti laskeva. Pitkään syntyvyys on ylittänyt kuolleiden määrän, mutta vuodesta 2016 alkaen kuolleiden määrä on ylittänyt syntyneiden määrän. Muuttotappion takia väestömäärä vähenee vuosittain pitkälle tulevaisuuteen, ellei kunta saa toimillaan tätä kehitystä muutettua.

Keski-Pohjanmaan kuntien väestöennusteet 2021–2040 (lähde: Tilastokeskus)

Huoltosuhte:

Huoltosuhteella tarkoitetaan alle 15-vuotiaiden ja 65+ vuotta täyttäneiden määrän suhdetta työikäisten 15–64-vuotiaiden määrään. Toholammilla huoltosuhte kasvaa huolestuttavasti tulevien taloussuunnitelmavuosien aikana. Tämä tulee vaikuttamaan erittäin negatiivisesti verotulojen kehitykseen. Verrattaessa Toholammien huoltosuhdetta Suomen keskimääräiseen huoltosuhteeseen tunnusluvussa ”hävitään” reilusti. Tämä kertoo suhteellisen suuresta kunnasta muutosta opiskelijoiden ja työikäisten ikäryhmissä.

Keski-Pohjanmaan väestöllinen huoltosuhde-ennuste 2021 kunnittain 2021-2040

Lähde: Tilastokeskus					
	Tot	Ennuste			
	2020	2025	2030	2035	2040
Keski-Pohjanmaa	73,6	75,6	76,3	78,6	78,9
Kaustisen seutukunta	86,0	91,7	94,3	98,4	97,9
Halsua	92,2	104,0	109,4	114,5	115,1
Kaustinen	74,4	79,4	78,0	81,7	82,0
Lestijärvi	86,6	109,7	133,9	134,1	137,9
Perho	100,1	102,4	103,1	103,0	99,6
Toholampi	86,3	92,2	96,8	105,4	104,3
Veteli	89,1	93,4	98,8	104,1	104,9
Kokkolan seutukunta	70,5	71,9	72,5	74,7	75,3
Kannus	74,0	82,0	85,7	89,6	90,7
Kokkola	70,1	70,9	71,2	73,3	73,8
Koko Suomi	61,9	63,7	65,3	67,3	67,3
Lapsia ja vanhuksia 100 työikäistä kohti:					
Väestöllinen (demografinen) huoltosuhde on alle 15-vuotiaiden ja yli 65-vuotiaiden määrän suhde 15-64 -vuotiaiden määrään.					

1.5 Työllisyys ja työpaikat

Yritystoiminta

Toholampi on vahvaa ja kehittyvää maatalouden (erityisesti maidon tuotanto) ja elintarvikejalostuksen aluetta ja merkittävänä vahvuutena ovat maatalouden tuotteet ja jatkojalosteet (ml. energia) sekä juomateollisuus. Näiden lisäksi Härkänevan alueelta löytyy vahvaa robotiikan ja logistiikkajärjestelmien hallintaa. Tulevaisuutta Toholammilla rakennetaan uusiutuvien bio- ja kiertotalouden tuotteiden hyödyntämiseen ja jatkojalostamiseen. Suunnitelmat ovat valmiina tuulivoimarakentamiselle. Luvat on myönnetty 65 tuulimyllylle. Kuntastrategia on käytössä, (Biolaakso – tulevaisuus Toholammilla) tukee aktiivista elinkeinotoiminnan toteuttamista ja kehitystyötä. Käytössä on myös elinkeino-ohjelma, jota hyödynnetään yhteistyössä yritysten ja Kaustisen seutukunnan kanssa Toholammin kunnan kehittämisessä. EU-hankerahoitukset edellyttävät myös strategista suunnittelua tulevaisuuden kehitystyölle.

Alueen vahvuuksina aktiivisen elinkeinoelämän lisäksi nostetaan hyvinvoiva kuntalainen, viihtyisä asuminen jokilaaksomaisemineen ja luontoineen, sekä palveleva, tasapainoista taloutta harjoittava kunta.

Kunnan kehitystä haastavat edelleen erityisesti pitkään jatkunut yleinen rakennemuutos maasamme, pienentyvä kunnan väkiluku ja ikääntyvä väestö. Kunnan elinvoiman merkittävimmät painostukset liittyvät erityisesti taloustilanteen parantamiseen. Ikääntyvä väestö nähdään voimavarana. Uudet työpaikat mahdollistavat myönteisen kehityksen onnistumisen. Mahdollisuuksia työpaikkojen luomiseen on olemassa.

Koulukeskuksen alueen ja ympäristön keittämistyötä jatketaan, kun myös Kotikoulun alueet saadaan kunnan käyttöön kokonaisuudessaan. Uuden alakoulun rakennus on otettu käyttöön vuoden 2022 alusta. Ympäristöä ja liikennejärjestelyitä on parannettu, jotta koulumatkat voivat sujua turvallisesti. Kunta on saanut avustusta urheilukentän rakentamiseen noin 460.000 euroa. Urheilukenttä on valmis ja saadaan käyttöön vuoden 2023 aikana.

Työpaikkaomavaraisuus ilmaisee alueella työssäkäyvien ja alueella asuvan työllisen työvoiman määrän välisen suhteen. Jos työpaikkaomavaraisuus on yli 100 %, on alueen työpaikkojen lukumäärä suurempi kuin alueella asuvan työllisen työvoiman lukumäärä. Jos taas työpaikkaomavaraisuus on alle 100 %, on tilanne päinvastainen.

Työpaikkaomavaraisuus Toholammilla on tyydyttävällä tasolla. Hyvänä tavoitetasona voitaneen pitää 100 % tason saavuttamista. Toholampi on todella lähellä tätä tavoitetasoa, sillä vuonna 2020 työpaikkaomavaraisuusasteemme nousi 99 %:iin.

Kuntien rooli työllisyyden ja elinvoiman kehittäjänä kasvaa tulevaisuudessa, sillä julkisia työ- ja elinkeinopalveluita ollaan parhaillaan siirtämässä valtiolta kuntien vastuulle. Toholampi on mukana valtakunnallisessa työllisyyden edistämisen kuntakokeilussa, osana maakunnallista Kokkolan seudun kuntakokeilua. Kuntakokeilut alkoivat maaliskuussa 2021 ja laki työllisyyden edistämisen kuntakokeilusta on voimassa vuoden 2024 loppuun. Kuntakokeiluilla pilotoidaan tulevaa uudistusta, jossa TE-palvelut siirtyvät kuntien vastuulle vuonna 2025. Kaustisen seutukunta hoitaa jäsenkuntiansa puolesta kuntakokeilun lakisääteisiä tehtäviä.

Työpaikkaomavaraisuusaste

Aluejako 2010

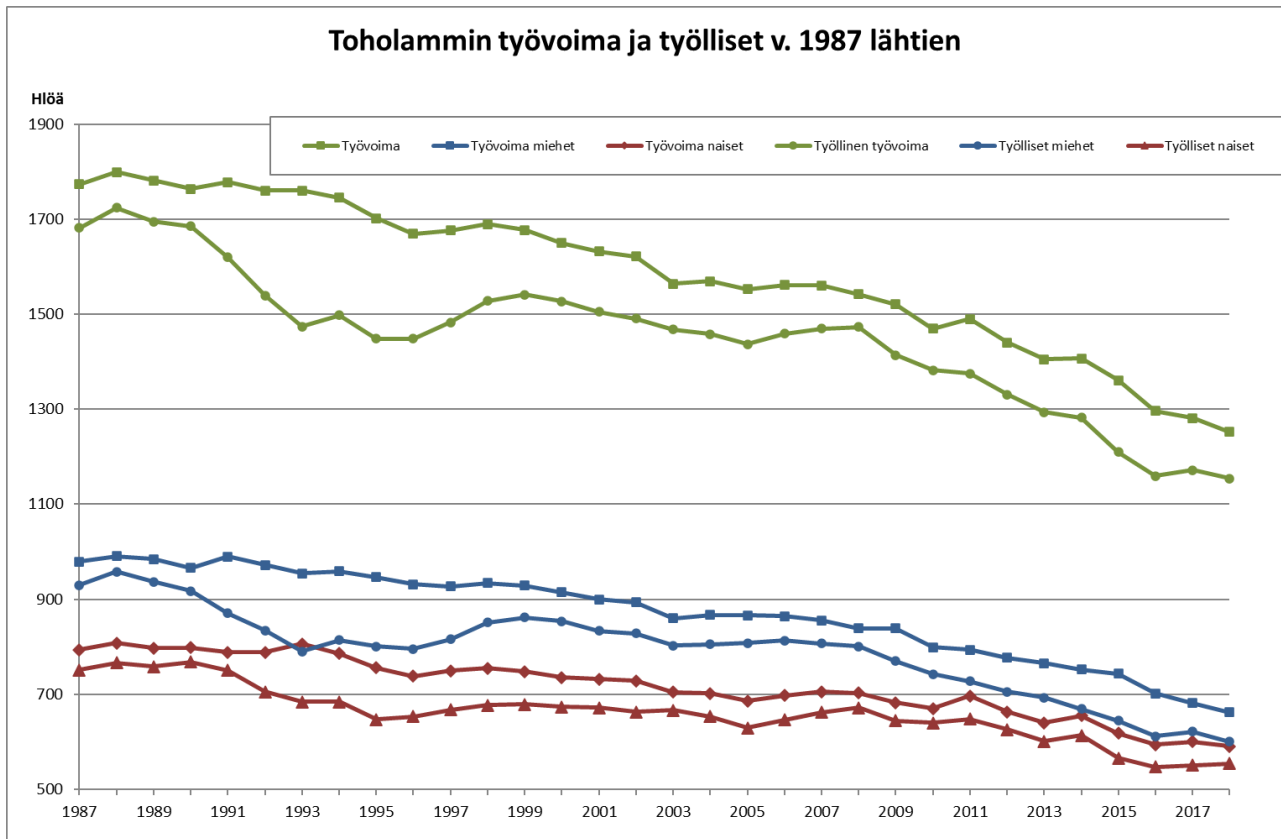
Lähde: Tilastokeskus

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Keski-Pohjanmaa	100,3	100,2	100,4	100,7	100,6	100,4	100,9	100,3	100,9	101,1	101,5
Kaustisen seutukunta	85,9	85,8	93,3	93,6	92,7	91,5	92,1	89,6	90,1	89,5	91,7
Halsua	78,4	77,0	91,1	94,0	98,3	95,6	93,8	93,1	91,7	93,4	86,8
Kaustinen	87,8	89,7	97,1	97,7	97,3	92,9	91,1	88,6	89,1	85,9	86,1
Lestijärvi	95,9	93,5	101,0	103,7	102,4	96,8	104,7	105,9	107,0	101,6	98,8
Perho	95,9	96,6	97,4	96,5	96,6	96,6	96,5	92,4	94,5	97,1	98,2
Toholampi	83,5	82,4	93,2	93,0	91,4	93,0	93,5	88,7	91,4	91,4	99,0
Veteli	78,5	77,4	84,0	83,8	80,7	82,0	86,0	84,9	83,1	84,0	88,8
Kokkolan seutukunta	104,7	104,6	102,6	102,8	102,9	102,9	103,4	103,3	103,8	104,1	104,1
Kannus	95,1	96,2	100,7	97,7	98,7	99,9	99,0	94,8	93,2	95,8	91,2
Kokkola	105,9	105,6	102,8	103,4	103,4	103,3	103,9	104,3	105,0	105,0	105,5

Lähde: Tilastokeskus

Työllisyys

Työllisyys on säilynyt Toholammilla sekä valtakunnallisesti että maakunnallisesti katsoen kohtuullisen hyvällä tasolla. Työttömyysprosentti on työ- ja elinkeinoministeriön tilastojen mukaan vaihdellut vuosittain reilusta kuudesta prosentista lähes kahteentoista prosenttiin. Kohtuullisesta työttömyydestä huolimatta kunnan tulee pyrkiä edelleen toimimaan työttömyyden, erityisesti nuorten ja pitkäaikaistyöttömien, määrän vähentämiseksi.

Lähde: Tilastokeskus

1.6 Yleinen taloudellinen kehitys

Julkinen talous

Vahva talous- ja työllisyyskehitys on pienentänyt koronapandemian julkiseen talouteen synnyttämää mittavaa epätasapainoa. Talouskasvu hidastuu vuonna 2022, mutta työllisyyskasvu pysyy vahvana ja julkinen talous kohenee verotulojen voimakkaan kasvun siivittämänä. Alijäämän pienemistä edesauttaa myös koronapandemian vuoksi päätettyjen tukitoimien väheneminen. Talouskasvun hidastuessa alijäämä alkaa jälleen kasvaa vuonna 2023. Venäjän Ukrainaan kohdistaman hyökkäyssodan vuoksi tehdyt lukuisat varautumiseen liittyvät toimet heikentävät julkista taloutta myös tulevina vuosina. Nähtävissä oleva vaimea talouskasvu ei riitä korjaamaan julkisen talouden epätasapainoa ja alijäämä pysyy mittavana lähitulevaisuudessa.

Julkinen velka suhteessa BKT:hen kohosi korkealle tasolle koronapandemian vuoksi eikä se ole palautunut kriisiä edeltäneelle tasolle. Velkasuhteen kasvu kuitenkin taittui vuonna 2021 hetkellisesti. Julkisen velkasuhteen väliaikaiseen alenemiseen vaikuttaa erityisen suotuisa nimellinen BKT:n kasvu. Valtionhallinnon, paikallishallinnon ja hyvinvointialueiden yhteenlaskettu alijäämä pysyy suurena, joten velkasuhde alkaa kasvaa uudelleen heti vuodesta 2023 lähtien. Pidemmällä aikavälillä julkisen talouden menot ja tulot ovat rakenteellisesti epätasapainossa mm. väestön ikäänntymisen johdosta, eikä julkinen talous siksi ole kestäväällä pohjalla.

Julkisen talouden merkittävimmät riskit liittyvät yleiseen talouskehitykseen. Myös mahdolliset uudet koronapandemian aallot sekä kertynyt hoitovelka voivat rasittaa julkista taloutta. Julkisen talouden ehdolliset vastuut ja erityisesti takausten huomattava kasvu muodostavat riskin julkiseen talouteen. Takausvastuiden keskittyminen tietyille toimialoille ja yrityksille lisää riskejä.

Pääministeri Marinin hallituksen talouspolitiikan päämääränä on hyvinvoinnin lisääminen. Tällä tarkoitetaan ekologisesti ja sosiaalisesti kestävää talouskasvua, korkeaa työllisyyttä ja kestävää julkista taloutta.

Hallituksen tavoitteena on nostaa työllisyysaste 75 prosenttiin vuosikymmenen puolivälissä ja kasvattaa työllisten määrää hallituksen työllisyystoimenpitein 80 000 henkilöllä vuosikymmenen loppuun mennessä sekä taittaa julkisen talouden velkasuhteen kasvu 2020-luvun puolivälissä. Hallituksen päätöksillä eriarvoisuus vähenee ja tuloerot pienenevät, ja Suomi kulkee kohti hiilineutraaliutta vuoteen 2035 mennessä.

Venäjän Ukrainaan kohdistaman hyökkäyssodan vaikutukset ulottuvat Suomen julkiseen talouteen sekä talouskasvun hidastumisen että turvallisuusympäristön muutoksen vaatiman varautumisen kautta. Turvallisuusympäristön muutoksen johdosta keväällä 2022 käyttöön otettu kehyksen poikkeuslauseke kattaa mm. tilanteeseen välittömästi liittyvät maanpuolustuksen, rajaturvallisuuden, kyberturvallisuuden ja huoltovarmuuden välttämättömät menolisäykset. Poikkeuslausekkeen puitteissa vuoteen 2023 kohdistuu noin 2,1 mrd. euron menolisäykset.

Suomen kestävä kasvun ohjelmalla tuetaan ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävä kasvua. Ohjelman rahoituspanostukset pysyvät korkealla tasolla edelleen vuonna 2023 ja niihin sisältyy noin 574 milj. euroa EU:n elpymis- ja palautumissuunnitelman menoja.

Talousarvioesitys sisältää useita toimenpiteitä, joilla tuettaisiin kansalaisten ostovoimaa kuluttajahintojen poikkeuksellisen nopean nousun vuoksi. Varhaiskasvatusmaksuja alennetaan pysyvästi 70 milj. eurolla. Lisäksi yksityisen hoidon tuen hoitolisään tulisi 100 euron korotus. Molempien toimien vaikutukset kunnille kompensoitaisiin yhteisöveron jako-osuuden kautta.

Työttömyysturvan lapsikorotukseen kohdennetaan 20 prosentin sekä toimeentulotuen alle 18-vuotiaiden lasten perusosaan 10 prosentin korotus vuoden 2023 ajaksi. Opintorahan huoltajakorotukseen osoitetaan 10 euron ja lapsilisän yksinhuoltajakorotukseen 5 euron nosto kuukaudessa vuoden 2023 ajaksi. Edellä mainittuihin toimenpiteisiin varataan yhteensä n. 49 milj. euroa. Lääkekattoon ei tehdä vuonna 2023 indeksikorotusta, mikä lisää valtion menoja n. 8,7 milj. eurolla.

Henkilökuljetusten arvonlisävero alennetaan nolnaan tammi–huhtikuulle 2023. Tämä vähentäisi valtion arvonlisäverotuottoja arviolta 52 milj. eurolla.

Sähkön korkean hinnan vaikutusten lieventämiseksi sähkön arvonlisäverokanta alennetaan 10 prosenttiin joulukuulta–huhtikuulta. Tämä vähentäisi valtion arvonlisäverotuottoja arviolta 209 milj. euroa. Lisäksi tuloverotuksessa otetaan käyttöön kotitalousvähennykseen liitettävä määräaikainen sähkövähennys. Tämän toimen vaikutus verotuottoon (kaikki veronsaajat) on arviolta 300 milj. euroa.

Myös yleisen asumistuen lämmitysnormiin sekä omakotitaloasujien hoitonormiin tehdään muutoksia. Eläkkeensaajan asumistuen lämmitysnormia korotetaan 1.1.2023 alkaen nykysääntelyn mukaisesti. Energianhinnan nousun vuoksi arvio korotustarpeesta on 57 %. Vastaavalla prosentilla korotetaan yleisen asumistuen lämmitysnormia ja omakotitalon hoitonormia 1.1.2023 alkaen. Arvio lisäkustannuksista vuodelle 2023 on yhteensä n. 6,3 milj. euroa.

Lähde: VM

1.7. Kuntatalousohjelma 2023

Kuntatalous oli vuosikatteen lievästä heikkenemisestä huolimatta kokonaisuudessaan varsin vahva edellisvuoden tapaan. Kuntatalouden vuosikate heikkeni edellisvuodesta reilun 100 milj. euroa yhteensä 4,6 mrd. euroon riittäen kuitenkin kattamaan sekä poistot että nettoinvestoinnit. Tilikauden tulos oli selvästi positiivinen, 1,6 mrd. euroa, ollen lähes edellisvuoden tasolla (taulukko 1).

Vuosikatteen vahvana pysymisen taustalla oli toimintakatteen maltillinen kasvu ja verotulojen voimakas kasvu. Valtionosuudet sen sijaan vähenivät huomattavasti, lähes 10 prosenttia johtuen koronaepidemiaan liittyvien valtiontukien kohdentamisen painopisteen muutoksesta valtionosuuksista valtionavustuksiin. Kuntasektorin koronaan liittyvä tukipaketti oli edellisvuoden tapaan varsin huomattava, kaikkiaan lähes 2,5 mrd. euroa. Vuoden 2020 tukipaketin suuruus oli myös noin 2,5 mrd. euroa. Valtion tukipaketit ovatkin varmistaneet sen, että koronaepidemian aiheuttamat välittömät taloudelliset haittavaikutukset kuntatalouteen ovat tulleet kokonaisuudessaan katetuiksi ja tukipaketit ovat jopa vahvistaneet kuntataloutta vuosina 2020 ja 2021.

Sekä kuntien että kuntayhtymien toimintakulut kasvoivat selvästi edellisvuodesta, mutta toimintatuottojen sitäkin voimakkaampi kasvu piti koko kuntatalouden toimintakatteen kasvun maltillisena, hieman yli 2 prosentissa. Oletettavasti toimintakulujen kasvun taustalla olivat koronaepidemian pitkittyminen, sosiaali- ja terveydenhuollon toimintojen ylösajo ja hoitojonojen purkaminen sekä se, että yleisesti koronaepidemiasta johtuen vuoden 2020 toimintakulujen kasvu jäi poikkeuksellisen alhaiseksi. Toimintatuottojen huomattava kasvu johtui taas pääosin edellä mainituista koronaepidemiaan liittyvistä valtionavustuksista sekä kuntayhtymien myyntituottojen voimakkaasta kasvusta.

Verotulojen ennakoitua parempi noin 6 prosentin kasvu varmistasi sen, että kuntatalouden vuosikate oli edellisvuoden tapaan varsin vahva. Etenkin yhteisö- ja kiinteistöverotulojen kasvu oli huomattavaa. Yhteisöverotulojen kasvu oli peräti lähes 45 prosenttia ja kiinteistöverotulot kasvoivat noin 12 prosenttia. Sen sijaan kunnallisvero kasvoi vain 2 prosenttia. Yhteisöveron osalta kuntien ryhmäosuudessa oli vuoden 2020 tapaan 10 prosenttiyksikön määräaikainen korotus liittyen koronaepidemian taloudellisiin tukitoimiin, ja lisäksi kuntien ryhmäosuuteen tehtiin pysyvä 2 prosenttiyksikön korotus liittyen varhaiskasvumaksujen alennuksen kompensoimiseen, jonka vaikutus on noin +100 milj. euroa. Merkittävin syy oli kuitenkin se, että reagoitina koronaepidemian vaikutuksiin osa yrityksistä oli alentanut vuoden 2020 ennakkoveroja liikaa ja ne joutuivat siten maksamaan tilikauden päättymisen jälkeen vuoden 2021 puolella tavallista enemmän lisäennakoita (lähes 20 %) sekä jäännösveroja (lähes 24 %).

Kunnallisvero

Kunnallisveron tuoton arvioidaan olevan vuonna 2023 noin 9,93 mrd. euroa, mikä on noin 11,7 mrd. euroa vähemmän kuin vuonna 2022. Kunnallisveron tuottoon vaikuttavat hallitusohjelmaan liittyneet veroperustemuutokset sekä tulo- ja työllisyyskehitys. Merkittävin veroperustemuutos vuonna 2023 on sote-uudistukseen liittyvä verouudistus. Sosiaali- ja terveystalouden sekä pelastustoimen siirtyessä kuntien vastuulta hyvinvointialueille kuntien tuloja siirretään valtiolle hyvinvointialueiden toiminnan rahoittamiseksi.

Kunnallisveron tuottoa leikataan noin 13,9 mrd. euroa ja valtion ansio- ja pääomatuloveron tuottoa kasvatetaan noin 13,6 mrd. euroa. Ansiotuloverotusta kevennetään kokonaisuudessaan noin 0,3 mrd. eurolla sen varmistamiseksi, että verovelvollisten verotus ei kiristyisi sote-veromuutoksen seurauksena. Sote-verouudistuksen yhteydessä kunnallisverotuksen invalidivähennys poistetaan. Hallitus antaa eduskunnalle talousarvioesitykseen liittyvän esityksen laiksi vuoden 2023 tuloveroasteikosta ja eräiden tuloverotusta koskevien säännösten muuttamisesta ja kumoamisesta.

Yhteisövero

Vuonna 2023 voimaan tulevan sote-uudistuksen yhteydessä sosiaali- ja terveystalouden sekä pelastustoimen järjestämisvastuu siirtyy kunnilta hyvinvointialueille ja niiden rahoitusvastuu kunnilta valtiolle. Kuntien tuloja pienennetään siirtyviä kustannuksia vastaavasti. Tässä yhteydessä kuntien osuutta yhteisöveron tuotosta alennetaan. Tämä pienentää kuntien yhteisöveron kertymää vuonna 2023 noin 763 milj. eurolla ja maksuunpanoa noin 909 milj. eurolla. Lisäksi hallitus antaa eduskunnalle talousarvioon liittyvän esityksen, jossa kompensoitaisiin kunnille yhteisöveron jako-osuuden kautta varhaiskasvatusmaksujen alentamisen sekä yksityisen hoidon tuen hoitolisän korotuksen

vaikutukset. Toimenpide kasvattaa kuntien verokertymää noin 90 milj. eurolla vuonna 2023 ja maksuunpanoa noin 100 milj. euroa.

Hallitus antaa eduskunnalle talousarvioesitykseen liittyvän esityksen laiksi tutkimus- ja kehittämis-toiminnan yhdistelmävehennyksestä verotuksessa. Muutos pienentää yhteisöveron maksuunpanoa noin 76 milj. eurolla. Lisäksi hallitus antaa eduskunnalle talousarvioesitykseen liittyvän esityksen laiksi elinkeinotulon verottamisesta annetun lain 18 b §:n muuttamisesta, jolla muutetaan korkovähennysrajoitussäännöstä. Muutos ei vaikuta yhteisöveron maksuunpanoon. Hallitusohjelman mukaisesti veroperustemuutosten verotuottovaikutukset kompensoidaan nettomääräisesti kunnille. Kompensaatio toteutetaan muuttamalla yhteisöveron jako-osuuksia siten, että muutosten verotuottovaikutus kunnille on neutraali. Verotuksen maksujärjestelyjen huojentaminen vuosina 2020 ja 2021 siirtää kuntien yhteisöverokertymää näiltä vuosilta yhteensä noin 5 milj. euroa vuodelle 2023.

Kiinteistövero

Kiinteistöveron tuotto on noin 2,1 mrd. euroa vuonna 2023, mikä on noin 16 milj. euroa enemmän kuin vuonna 2022. Kiinteistöverotuksen arvostamisuudistusta koskevaa hallituksen esitystä ei anneta eduskunnalle tällä hallituskaudella. Hallitus on arvioinut, ottaen huomioon myös asumisen kustannusten yleisen nousun, että nykyisessä tilanteessa ei ole syytä antaa eduskunnalle uudistusestystä, joka saattaisi lisätä taloudellista epävarmuutta. Verotuksen joustavaan valmistumiseen siirtyminen saattaa kasvattaa vuoden 2023 kertymää edelleen jonkin verran. Verotuksen maksujärjestelyjen huojentaminen vuosina 2020 ja 2021 siirtää kiinteistöverotulojen kertymää arviolta 4 milj. euroa vuodelle 2023. Verotuksen maksujärjestelyjen huojentaminen vuosina 2020 ja 2021 siirtää kiinteistöverotulojen kertymää arviolta 4 milj. euroa vuodelle 2023.

	2020	2021	2022	2023
Kunnallisvero	20 222	20 696	21 668	9 931
Yhteisövero	1 967	2 846	2 715	2 112
Kiinteistövero	1 747	1 965	2 093	2 109
Yhteensä	23 936	25 507	26 476	14 152
<i>Keskimääräinen kunnallisveroprosentti</i>	<i>19,97</i>	<i>20,02</i>	<i>20,01</i>	<i>7,37</i>
<i>Kuntien osuus yhteisöveron tuotosta</i>	<i>42,13</i>	<i>44,34</i>	<i>33,76</i>	<i>23,9</i>

Kuntien valtionavut

Kuntien valtionavut ovat noin 5,4 mrd. euroa vuonna 2023. Laskennalliset valtionosuudet ovat noin 4,0 mrd. euroa, kuntien veromenetysten korvaukset noin 0,9 mrd. euroa ja muut valtionavut noin 0,5 mrd. euroa. Valtionapujen taso alenee huomattavasti suhteessa vuoden 2022 varsinaiseen talousarvioon johtuen sote-uudistuksesta. Kunnan peruspalvelujen valtionosuuksia ja veromenetysten korvauksia siirretään hyvinvointialueiden rahoitukseen, ja lisäksi sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan valtionavustukset kohdistuvat jatkossa pääosin hyvinvointialueille.

Valtionavut kunnille vuoden 2023 talousarvioesityksessä

	2021 TA+LTA:t	2022 TA	2023 TAE
Laskennalliset valtionosuudet	8 762	9 099	4 012
VM	7 700	7 983	2 744
OKM ¹⁾	1 062	1 115	1 272
siitä kuntayhtymät	1 041	1 053	1 096
Valtion korvaus kunnille veroperustemuutoksista aiheutuvista verotulojen menetyksistä	2 362	2 648	862
Muut valtionavut			
OM yhteensä	6	11	11
SM yhteensä	3	0	0
VM yhteensä	20	30	11
OKM yhteensä	315	234	227
MMM yhteensä	6	4	4
LVM yhteensä	55	45	44
TEM yhteensä	237	208	132
STM yhteensä	2 327	695	48
YM yhteensä	57	54	46
Muut valtionavut yhteensä, milj. euroa	3 023	1 282	523
Valtionavut yhteensä, milj. euroa	14 147	13 029	5 401

Valtiovarainministeriön hallinnonala

Kunnan peruspalvelujen valtionosuus on vuonna 2023 noin 2,7 mrd. euroa, josta varataan 10 milj. euroa kuntien valtionosuuden harkinnanvaraiseen korottamiseen. Valtionosuus laskee vuoden 2022 varsinaiseen talousarvioon verrattuna noin 5,2 mrd. eurolla. Muutos johtuu pääosin vuonna 2023 voimaan tulevasta sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksesta, josta johtuen kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta siirretään noin 5,4 mrd. euroa hyvinvointialueiden rahoitukseen.

Valtionosuutta kasvattavat ennen kaikkea indeksikorotus, joka on 3,8 prosenttia ja siitä aiheutuva valtionosuuden lisäys noin 89 milj. euroa. Lisäksi valtionosuutta kasvattavat uudet ja laajenevat tehtävät, joista taloudellisesti merkittävimmät ovat varhaiskasvatuksen tukea koskevat toimenpiteet (8,75 milj. euroa) sekä sitouttava kouluyhteistyö (3,33 milj. euroa). Yhteensä tehtävämuutokset lisäävät valtionosuuksia vuonna 2023 noin 15 milj. euroa (kts. taulukko 12). Valtionosuutta kasvattavat myös muun muassa valtionosuuteen aikaisemmin kohdistuneen lääkäri- ja lääkintähelikopteri-toiminnan rahoitukseen liittyvän vähennyksen poistuminen sote-uudistuksen myötä (22,6 milj. euroa), perustoimeentulotuen kuntien maksuosuuden muutos (22,4 milj. euroa) sekä pitkäaikaistyöttömien eläketukeen liittyvän vähennyksen muutos (6,1 milj. euroa).

Valtionosuutta pienentää edellä mainitun hyvinvointialueiden rahoitukseen tehtävän 5,3 mrd. euron siirron lisäksi hallituksen päättämät uudelleenkohdennukset, joiden johdosta kuntien valtionosuuk-sien tasoa alennetaan pysyvästi 33 milj. eurolla. Vähennyksestä 9 milj. euroa toteutetaan pienentämällä kuntien yhdistymisavustuksiin valtionosuudesta tehtäviä siirtoja. Kuntien digitalisaation

edistämiseen ei osoiteta vuonna 2023 enää rahoitusta siirtona kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta. Osana uudelleenkohdennuksia valtionosuuteen tehdään kuitenkin aikaisempaa digitalisaation kehittämiseen liittyvää siirtoa vastaava 10 milj. euron määräaikainen vähennys vuonna 2023. Yhteensä uudelleenkohdennukset vähentävät peruspalvelujen valtionosuutta 43 milj. euroa vuonna 2023.

Valtion ja kuntien välistä kustannustenjaon tarkistusta ei oteta huomioon vuonna 2023, sillä sote-uudistuksen yhteydessä peruspalvelujen valtionosuuslakiin tehdyn siirtymäsäännöksen mukaan kustannustenjaon tarkistus tehdään seuraavan kerran vasta valtion vuoden 2025 talousarvion yhteydessä.

Vuoden 2023 peruspalvelujen valtionosuuksien laskennalliset kustannukset ovat yhteensä 9,6 mrd. euroa. Tästä ikärakenteen osuus on 8,0 mrd. euroa. Kuntien omarahoitusosuus on 7,5 mrd. euroa eli noin 1 360 euroa/asukas. Omarahoitusosuuden vähentämisen jälkeen kuntien peruspalvelujen valtionosuus on noin 2,1 mrd. euroa. Valtionosuuden lisäosat ovat noin 270 milj. euroa ja verotuloihin perustuva valtionosuuden tasaus noin 818 milj. euroa. Verotuloihin perustuvan valtionosuuden tasauksen tasauslisäykset ovat 921 milj. euroa ja tasausvähennykset -102 milj. euroa. Taulukossa 13 kuvataan kunnan peruspalvelujen valtionosuuden muodostumista vuonna 2023.

Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonala

Oppilas- ja opiskelijahuoltolakia, terveydenhuoltolakia ja sosiaalihuoltolakia on täsmennetty vastamaan sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta. Muutosten tavoitteena on varmistaa hyvinvointialueen ja kuntien välinen yhteistyö opiskeluhuollossa, kun opiskeluhoitopalvelut kootaan hyvinvointialueen järjestämismääräyksen 1.1.2023 alkaen.

1.1.2023 alkaen voimaan tulevat muutokset edellyttävät, että hyvinvointialueet muodostavat alueensa kuntien kanssa alueellisen opiskeluhoitopalvelun yhteistyöryhmän alueen opiskeluhoitopalvelun yhteistyöelimeksi. Hyvinvointialueen perustamassa alueellisessa opiskeluhoitopalvelun yhteistyöryhmässä tulee olla edustus alueen kunnista sekä muilta opetuksen ja koulutuksen järjestäjiltä. Yhteistyöryhmän tehtävänä on kehittää ja yhteen sovittaa opiskeluhoitopalveluja alueellisesti sekä seurata, että opiskeluhoitopalvelut toimivat yhteistyössä opetustoimen, sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden sekä muiden lasten ja nuorten palvelujen kanssa. Alueellisen opiskeluhoitopalvelun tehtävänä on myös valmistella alueellinen opiskeluhoitopalvelusuunnitelma hyvinvointialueen aluevaltuustolle.

Kunnan on koulutuksen järjestäjänä laadittava koulutuksen järjestäjän opiskeluhoitopalvelusuunnitelma opiskeluhoitopalvelun kokonaisuuden toteuttamiseksi. Kunnan on seurattava opiskeluhoitopalvelusuunnitelman toteutumista ja tarkistettava sitä tarvittaessa. Kunnan alueella toimivien koulutuksen järjestäjien opiskeluhoitopalvelusuunnitelmat on liitettävä lastensuojelulaissa säädettyyn kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan.

Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonala

Esi- ja perusopetuksen erillisrahoitettavien osien, lukiokoulutuksen, vapaan sivistystyön, taiteen perusopetuksen sekä museoiden, teattereiden ja orkesterien valtionosuuden indeksikorotus on 3,8 prosenttia ja siitä aiheutuva valtionosuuden lisäys yhteensä noin 40,0 milj. euroa vuonna 2023. Tästä kuntatalouteen arvioidaan kohdistuvan 29,2 milj. euroa. Ammatillisen koulutuksen rahoituksen indeksikorotus on 3,7 prosenttia lisäen valtion määrärahoja 33,4 milj. euroa, josta kuntatalouteen arvioidaan kohdistuvan 24,7 milj. euroa.

Valtion ja kuntien välistä kustannustenjaon sekä kustannustason tarkistusta ei tehdä opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla vuonna 2023. Vuosien 2021–2024 julkisen talouden suunnitelman yhteydessä tehdyn hallituksen linjauksen mukaisesti opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annettua lakia ja vapaasta sivistystyöstä annettua lakia muutetaan siten, että koronaepidemiasta

johtuvat toiminnan volyymin ja kustannusten pienentyminen eivät vaikuta alentavasti tulevien vuosien rahoitustasoon ja jakautumiseen.

Ympäristöministeriön hallinnonala

Ilmastolainsäädäntöön ollaan lisäämässä velvoite laatia ilmastosuunnitelmat kunnissa yksin tai yhdessä muiden kuntien kanssa. Tähän veloitteeseen liittyen esitetään kunnille vuodesta 2023 lähtien kehyskaudelle vuosittain 2,63 milj. euroa avustuksina lain velvoitteet täyttävien ilmastosuunnitelmien laatimiseen.

Rakennetun ympäristön tietojärjestelmää koskevan lain, rakentamislain ja maankäyttö- ja rakennuslain uusien digivelvoitteiden aiheuttamien muutosten kustannuksia ehdotetaan avustettavaksi enintään noin 2,9 milj. eurolla/vuosi kunnissa ja maakuntien liitoissa vuodesta 2023 lähtien. Tuen jakaumaa on vaikea arvioida etukäteen. Avustuksella korvataan siirtymäajan kunnille ja maakuntien liitoille kyseisissä lainsäädännöissä edellytetyt tiedonhallinnan muutoksia. Kunnilla on lisäksi velvollisuus tallettaa eräitä ympäristönsuojelun tietoja ympäristönsuojelun tietojärjestelmään.

Väestöltään vähenevillä alueilla jaettavaan avustukseen arava- ja korkotukivuokra-asuntojen kunnostamiseen ikääntyneille sopivaksi lisätään 5 milj. euroa, josta kunnille tullaan maksamaan 90 prosenttia. Lisäksi asumisneuvonnan kehittämisestä ja laajentamisesta on valmisteilla laki vuosiksi 2023–2027, johon liittyen ehdotetaan kunnille myönnettävien avustuksia enintään 4 milj. euroa vuodessa.

Valtion toimenpiteiden vaikutus kuntatalouteen

Kuntatalouden kokonaiskuva ja tulevaisuudennäkymät eivät ole juuri muuttuneet viime kevään kuntatalousohjelmassa esitettyyn arvioon verrattuna. Kuntien ja kuntayhtymien vuoden 2021 tilinpäätösten tulos- ja rahoituslaskelman erät tarkentuivat paikoitellen paljonkin kevään alustaviin tilinpäätösarvioihin verrattuna, mutta iso kuva vuodesta 2021 ei muuttunut. Kuntatalouden toiminnan ja investointien rahavirta tarkentui noin 200 milj. euroa negatiiviseksi ollen vielä lähempänä tasapainoa kuin keväällä arvioitiin. Lisäksi kuntien verotuloennusteet ovat kohonneet kevästä koko ennustejaksolla 2022–2026 pääasiassa veropohja- ja maksuunpanoennusteen päivityksen vaikutuksesta. Toisaalta myös hintaennusteita on nostettu kevästä. Merkkejä inflaation kiihtymisestä saatiin jo viime vuonna, mutta vielä keväällä inflaatiopiikin ajateltiin jäävän maltillisemmaksi ja lyhytaikaisemmaksi.

Vuosi 2023 on Suomen julkisessa hallinnossa ja myös kuntataloudessa historiallinen vuosi, sillä sote-uudistus astuu voimaan. Käytännössä tämä merkitsee sitä, että sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen tehtävät siirretään hyvinvointialueille ja niitä vastaava rahoitus valtiolle. Kuntien tulot sekä menot lähes puolittuvat uudistuksen seurauksena. Väestön ikääntyminen on lisännyt hoito- ja hoivapalvelujen tarvetta ja siten kuntatalouden menopaineita jo pitkään, mutta sote-uudistuksen myötä nämä vaikeasti ennakoitavat ja nopeasti kasvavat menot siirtyvät hyvinvointialueiden vastuulle. Kaikkia Suomen ikärakenteeseen liittyviä kuntatalouteen kohdistuvia taloudellisia haasteita sote-uudistus ei suinkaan poista, sillä väestömuutoksen vaikutukset ulottuvat talouden rakenteisiin useampaa kautta ja vaikuttavat myös esimerkiksi investointeihin ja käyttöomaisuuteen.

Sote-uudistuksen seurauksena kuntien toiminnan kustannukset vähenevät ja käyttötalousmenoista siirtyy pois noin puolet. Toimintamenojen laskuksi on arvioitu 54 prosenttia vuonna 2023. Ostoissa on huomioitu sosiaali- ja terveydenhuollon kiinteistöjen ylläpidosta kunnille aiheutuvat kustannukset, joiden suuruudeksi on oletettu noin 700 milj. euroa. Vuoteen 2023 ajoittuu sote-uudistuksen lisäksi myös hallituskauden päätyminen. Monet hallituksen määräaikaiset toimet lakkaavat ja kuntataloudesta poistuu merkittävä määrä esimerkiksi covid-19-avustuksia ja opetuksen laatu- ja tasa-arvohankkeita. Oppivelvollisuuden laajentaminen etenee kuitenkin uudella ikäluokalla, mikä nostaa kuntataloudelle kohdistetun rahoituksen yli 70 milj. euroon vuonna 2023. Lisämenoja aiheuttaa myös Ukrainan sotaa paenneiden maahanmuutosta, josta syntyviä kuluja muun muassa

varhaiskasvatuksessa, perusopetukseen valmistavassa opetuksessa ja kotouttamisessa hallitus on sitoutunut korvaamaan kunnille.

Sote-uudistus vaikuttaa merkittävästi myös kuntatalouden tuloihin. Rahoitusvastuun siirtyessä kunnilta valtiolle on valtion tuloja lisättävä ja kuntien tuloja vastaavasti vähennettävä niiltä pois siirtyvän rahoitusvastuun verran. Jotta kokonaisveroaste ei kasvaisi, kunnallisveroprosentteja alennetaan kaikissa kunnissa 12,64 prosenttiyksiköllä. Lisäksi yhteisöverotulojen jako-osuutta pienennetään kolmanneksella ja valtion jako-osuutta kasvatetaan vastaavasti. Yhteisöveron jako-osuuteen tehdään ensi vuonna myös korjaus varhaiskasvatusmaksujen alentamiseen ja yksityisen hoidon tuen hoitolisän korotukseen liittyen, jonka vaikutus on arviolta noin 90 milj. euroa kuntien verotuloja lisäävä vuonna 2023. Koska sote-uudistus ei vaikuta kiinteistöveroon, sen suhteellinen osuus kuntien verotuloista kaksinkertaistuu nykyiseen verrattuna. Kuntien verotulojen arvioidaan laskevan 47 prosenttia vuonna 2023. Kuntien verotulokertymä jää vuonna 2023 poikkeuksellisesti normaalia korkeammalle tasolle, sillä osa aiempien vuosien kunnallis- ja yhteisöverotuloista tilittyy vuodelle 2023 vanhojen kunnallisveroprosenttien ja yhteisöverotulojen jako-osuuksien mukaisesti.

Kuntatalouden toimintatulojen arvioidaan laskevan noin 31 prosenttia vuonna 2023. Kuntataloudesta siirtyy sote-palveluiden myötä merkittävä määrä esimerkiksi asiakasmaksutuottoja. Lisäksi hallitus esitti talousarviossa varhaiskasvatusmaksuja alennettavaksi pysyvästi. Tämän arvioidaan pienentävän kuntatalouden maksutuloja 29 milj. euroa vuonna 2023 ja 70 milj. euroa vuodesta 2024 alkaen. Toimintatulojen laskua hidastavat kuntien sote-kiinteistöistä saamat vuokratulot, joiden suuruudeksi on oletettu kehitysarviossa 700 milj. euroa vuonna 2023.

	Menot 2022	Menot 2023	Menojen muutos	Tulot 2022	Tulot 2023	Tulojen muutos	Netto
VM hallinnonala	63	75,3	12,3	63	54,8	-8,2	-20,5
A1 -kielen opetuksen varhentaminen	12	12	0	12	12	0	0
Valtionosuuden vähennys vuodesta 2023 alkaen			0		-33	-33	-33
Subjektiiivinen varhaiskasvatusoikeus	17	17	0	17	17	0	0
Varhaiskasvatuksen ryhmäkokojen pienentäminen	16	16	0	16	16	0	0
Varhaiskasvatuksen tuki	6,3	15	8,8	6,3	15	8,7	-0,1
Oppivelvollisuuden laajentaminen, siirto momentilta 29.10.30	9,7	10,7	1	9,7	10,7	1	0
Korvaus kunnille velvollisuudesta osallistua sote-uudistuksen valmisteluun	2		-2	2		-2	0
Sitottava koulu yhteistyö		3,3	3,3		3,3	3,3	0
Lääkäri- ja lääkintähelikopteritoiminnan rahoitukseen liittyvän vähennyksen poistuminen		0	0		22,6	22,6	22,6
Juomavesidirektiivin toimeenpano		1,3	1,3		1,3	1,3	0
Kuntien digitalisaation kannustinjärjestelmän poistumiseen liittyvä määräaikainen vähennys		0	0		-10	-10	-10

OKM hallinnonala	393,9	424,3	30,4	351,6	400,9	49,3	18,9
Lukiouudistuksesta aiheutuvat kustannusvaikutukset	7,7	7,7	0	7,7	7,7	0	0
Harrastusmahdollisuus kaikille koulupäivän yhteydessä	26,1	26,1	0	13,1	13,1	0	0
Lukiokoulutuksen yksikköhinnan vahvistaminen, valtionosuuden lisäys	17,1	17,1	0	7,2	7,2	0	0
Oppivelvollisuuden laajentaminen, kansanopistot (siirto momentilta 29.10.30)	0,4	0,4	0	0,4	0,4	0	0
Oppivelvollisuuden laajentaminen ammatillisessa koulutuksessa (siirto momentilta 29.10.30)	10,1	16,5	6,4	10,1	16,5	6,4	0
Oppivelvollisuuden laajentaminen lukiokoulutuksessa (siirto momentilta 29.10.30)	26,2	43,6	17,4	26,2	43,6	17,4	0

	Menot 2022	Menot 2023	Menojen muutos	Tulot 2022	Tulot 2023	Tulojen muutos	Netto
Oppilas- ja opiskelijahuollon vahvistaminen perusopetuksessa ja toisella asteella	20	29	9	20	29	9	0
Perusopetuksen laatu- ja tasa-arvo-ohjelma	67,1	0	-67,1	57	0	-57	10,1
Varhaiskasvatuksen laatu- ja tasa-arvo-ohjelma	85,9	0	-85,9	77,5	0	-77,5	8,4
Maahanmuuttajien osaamisen kehittäminen työllistymisen edellytysten vahvistamiseksi	3,3		-3,3	2,5		-2,5	0,8
Opiskelijavuosien lisääminen lähihoitajien koulutukseen hoitajamitoituksen muutokseen varautumiseksi	31,8	22,2	-9,6	31,8	22,2	-9,6	0
Jatkuvan oppimisen ja osaamisen kehittäminen		4,2	4,2		4,2	4,2	0
Lukiokoulutuksen laatu- ja saavutettavuusohjelma (HO 2019 kertaluonteinen)	9		-9	9		-9	0
Opettajien ja ohjaajien palkkaaminen sekä opetuksen ja ohjauksen tukitoimet (HO 2019 kertaluonteinen)	51,8		-51,8	51,8		-51,8	0
Etsivän nuorisotyön laajentaminen (HO 2019 kertaluonteinen)	4,5		-4,5	4,5		-4,5	0
Varhaiskasvatuksen uudistuksen toimeenpanon tuki	8,8		-8,8	8,8		-8,8	0
Oppisopimuskoulutuksen koulutuskorvauksen uudistamisen kokeilu	3,7	3,7	0	3,7	3,7	0	0
Veikkausvoittovaroilla rahoitetun toiminnan siirto budjettirahoitteiseksi	6,6	5,9	-0,7	6,6	5,9	-0,7	0
Jatkuvan oppimisen uudistus (RRF pilari3)	4		-4	4		-4	0
Veikkausvoittovaroilla rahoitetun toiminnan siirto budjettirahoitteiseksi	7,8		-7,8	7,8		-7,8	0
Jatkuvan oppimisen uudistus (RRF pilari3)		3,7	3,7		3,7	3,7	0
Oulu Euroopan kulttuuripääkaupunki 2026 -hanke		1,6	1,6		1,6	1,6	0
Rakennetuki kulttuuri- ja luovien alojen yrityksille ja yhteisöille (RRF pilari3)	2,1		-2,1	2,1		-2,1	0
Rakennetuki kulttuuri- ja luovien alojen yrityksille ja yhteisöille (RRF pilari3)		1,4	1,4		1,4	1,4	0
Kunnille syntyvät kustannukset varhaiskasvatuksen järjestämisestä Ukrainasta tuleville		60	60		60	60	0
Perusopetukseen valmistava opetus / Ukrainasta tulevat		117,6	117,6		117,6	117,6	0

	Menot 2022	Menot 2023	Menojen muutos	Tulot 2022	Tulot 2023	Tulojen muutos	Netto
Suomi/Ruotsi toisena kielenä ja oman äidinkielen opetus / Ukrainasta tulevat		2,8	2,8		2,5	2,5	-0,4
Kotoutumiskoulutus / Ukrainasta tulevat		2,9	2,9		2,9	2,9	0
Ammatillisen koulutuksen rahoitusohjan vahvistaminen		37	37		37	37	0
Kertaluonteinen lisäys hoiva-avustajien ja Ukrainasta tulneiden koulutukseen		11,4	11,4		11,4	11,4	
Opetussuunnitelmatyö yhden vuosiviikkotunnin lisäämiseksi yläkouluun (B1 kieli)		0,5	0,5		0,5	0,5	
Hoiva-avustajakoulutus		5,5	5,5		5,5	5,5	
Nuorisotoiminnan tukeminen (itäisen Suomen tuki)		0,7	0,7		0,7	0,7	
Kulttuurialan, liikunnan ja nuorisotyön rahoituksen vahvistaminen		2,9	2,9		2,9	2,9	
TEM hallinnonala	47,5	44,7	-2,8	47,5	44,7	-2,8	0
Ohjaamoiden monialaisuuden vahvistaminen	3,2	0	-3,2	3,2	0	-3,2	0
Afganistanista evakuoituiden (VN päätökset)	2,4	2,4	0	2,4	2,4	0	0
Pakolaiskiintiön nostot	1,9	3,2	1,3	1,9	3,2	1,3	0
Talent Hub	3	1	-2	3	1	-2	0
Valtion, kaupunkien ja alueiden sopimusperusteinen yhteistyö (HO 2019)	7,7	0	-7,7	7,7	0	-7,7	0
Alueiden omaehtoinen kehittäminen (HO 2019)	6,3	0	-6,3	6,3	0	-6,3	0
Kuntien osaamiskeskustoiminta (HO 2019)	3	0	-3	3	0	-3	0
Maahanmuuttajien ohjaus- ja neuvontapalvelut (HO 2019)	3	0	-3	3	0	-3	0
Alueiden elinkeinoelämän ja matkailun tukeminen, kaupunkien ekosysteemit	17		-17	17		-17	0
Kutilan kanavan rakentaminen		0,5	0,5		0,5	0,5	
Kuntien osaamiskeskustoiminta- ja maahanmuuttajien ohjaus- ja neuvontapalvelut		3,5	3,5		3,5	3,5	0
HE kotoutumislain muuttamisesta, tilapäinen suojele		34,1	34,1		34,1	34,1	

	Menot 2022	Menot 2023	Menojen muutos	Tulot 2022	Tulot 2023	Tulojen muutos	Netto
YM hallinnonala	96,1	87,7	-8,4	96,1	87,7	-8,4	0
Kuntien ilmastotoimet		2,6	2,6		2,6	2,6	0
Asumisneuvonnan kehittäminen ja laajentaminen	2,7	4	1,3	2,7	4	1,3	0
Avustukset asunottomuuden poistamiseksi	3		-3	3		-3	0
Avustukset kuntien, seurakuntien ja yhdistysten kiinteistöjen öljylämmityksestä luopumiseen	2,5		-2,5	2,5		-2,5	0
Avustukset alueiden käytön ja rakentamisen digitalisaatioon		2,9	2,9		2,9	2,9	0
MAL-kunnallistekniikka-avustukset	25	25	0	25	25	0	0
MAL-käynnistysavustukset	21	21	0	21	21	0	0
Puurakentamisen käynnistysavustuksen korotus MAL-alueilla	5,9	6,7	0,7	5,9	6,7	0,7	0
Energia-avustus	4		-4	4		-4	0
Lähiöohjelma	5,5	0	-5,5	5,5	0	-5,5	0
Kunnostusavustus asuntojen muuttamiseksi ikääntyneille sopiviksi	10	0	-10	10	0	-10	0
Purkuavustus	8	8	0	8	8	0	0
Ravinnekierron avustukset	7,5	15	7,5	7,5	15	7,5	0
Vihreän siirtymän rakentamista tukevat avustukset kunnille ja maakuntien liitoille	1	2,5	1,5	1	2,5	1,5	0
LVM hallinnonala	60,7	50,5	-10,2	60,7	50,5	-10,2	0
MAL-toimenpiteet, perusväylänpito (ml. käpy)	11,5	7,5	-4	11,5	7,5	-4	0
MAL-toimenpiteet, liikenteen infra-avustukset	39,7	22,5	-17,2	39,7	22,5	-17,2	0
Sahasaarenkadun tieyhteys Kemin biotuotetehtaalle	3	2	-1	3	2	-1	0
Kävelyn ja pyöräilyn edistämiseen myönnettävät avustukset	6,5	3,5	-3	6,5	3,5	-3	0
Mt 8155 Oulun satamayhteys (Poikkimaantie) -hanke		15	15		15	15	0
Verot ja maksut					60,8	60,8	
Varhaiskasvatusmaksujen alentaminen 1.8.2023 alkaen					-29,2	-29,2	
Varhaiskasvatusmaksujen alennuksen yhteisöverokompensaatio					90	90	
YHTEENSÄ	661,1	682,4	21,3	618,9	699,5	80,6	59,3

Lähde: Kuntatalousohjelma 2023

1.8 Toholammin talouden tilanne ja kehitystarkastelu

Toholammin kunnan talouden tilanne on koko suunnittelukauden varsin kireä. Kunnallisverotulokertymä arvioidaan pysyvän nykyisellä tasolla. Kiinteistöverotulot nousevat suunnitelmakauden loppulla vuodesta 2026 alkaen tuulivoimarakentamisen myötä.

Verotulot ja valtionosuudet

Talousarvio 2023 on laadittu olettamalla, että kunnallisveroprosentti on valtuuston 14.11.2022 vahvistama 9,11 %. Em. prosentilla kunnallisverotulokertymän arvioidaan olevan v. 2023 4.150.000 euroa.

Kiinteistöveroprosentit vuodelle 2023 ovat:

- yleinen veroprosentti 1,00 %
- vakituiset asuinrakennukset 0,65 %
- muiden asuinrakennusten veroprosentti 1,10 %
- rakentamattomien rakennuspaikkojen veroprosentti 2,90 %
- yleishyödyllisten yhdistysten kiinteistöveroprosentti 0,00 %
- voimalaitosten veroprosentti 3,10 %

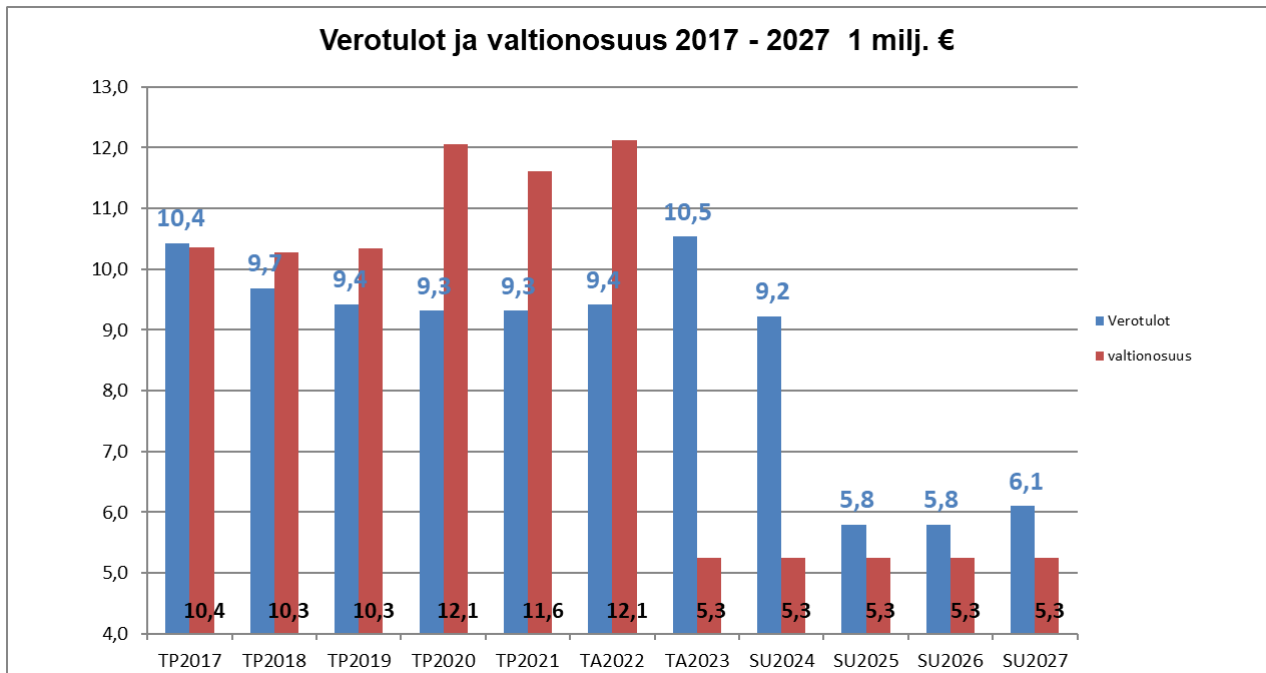
Kiinteistöveron tuotoksi on arvioitu vuodelle 2023 845.000 euroa.

Toholammin kunta	Korj. TA2022	TA2023	SU2024	SU2025	SU2026	SU2027	Muutos-% 2022-2023
Verotulot							
- kunnallisvero	7 590 000	4 150 000	4 150 000	4 150 000	4 150 000	4 150 000	-45,3
- yhteisövero	837 000	800 000	800 000	800 000	800 000	800 000	-4,4
- kiinteistövero	800 000	845 000	845 000	1 150 000	2 143 200	2 143 200	5,6
Yhteensä	9 227 000	5 795 000	5 795 000	6 100 000	7 093 200	7 093 200	-37,2
Valtionosuudet							
- yhdenputken valtionosuus	9 727 999	4 361 732	4 362 013	4 362 013	4 362 013	4 362 013	-55,2
- opetus- ja kulttuuritoimi	302 560	247 305	247 306	247 306	247 306	247 306	-18,3
veromenetykskompensaatio	2 104 858	643 919	643 919	643 919	643 919	643 919	-69,4
verotulojen maksulykkäyskompensaatio	-10 762	0	0	0	0	0	
Yhteensä	12 124 655	5 252 956	5 253 238	5 253 238	5 253 238	5 253 238	-56,7
Verotulot ja valtionosuudet yhteensä	21 351 655	11 047 956	11 048 238	11 353 238	12 346 438	12 346 438	-48,3

Verotulokertymän arvioidaan laskevan TA:sta 2022 talousarviovuoteen 2023 37,2 %. Kunnallisverotulon arvioidaan laskevan n. 45,3 % eli 3.440.000,00 euroa, yhteisöverotuoton arvioidaan pysyvän lähes nykyisellään. Kiinteistöverotuoton arvioidaan nousevan 5,6 %.

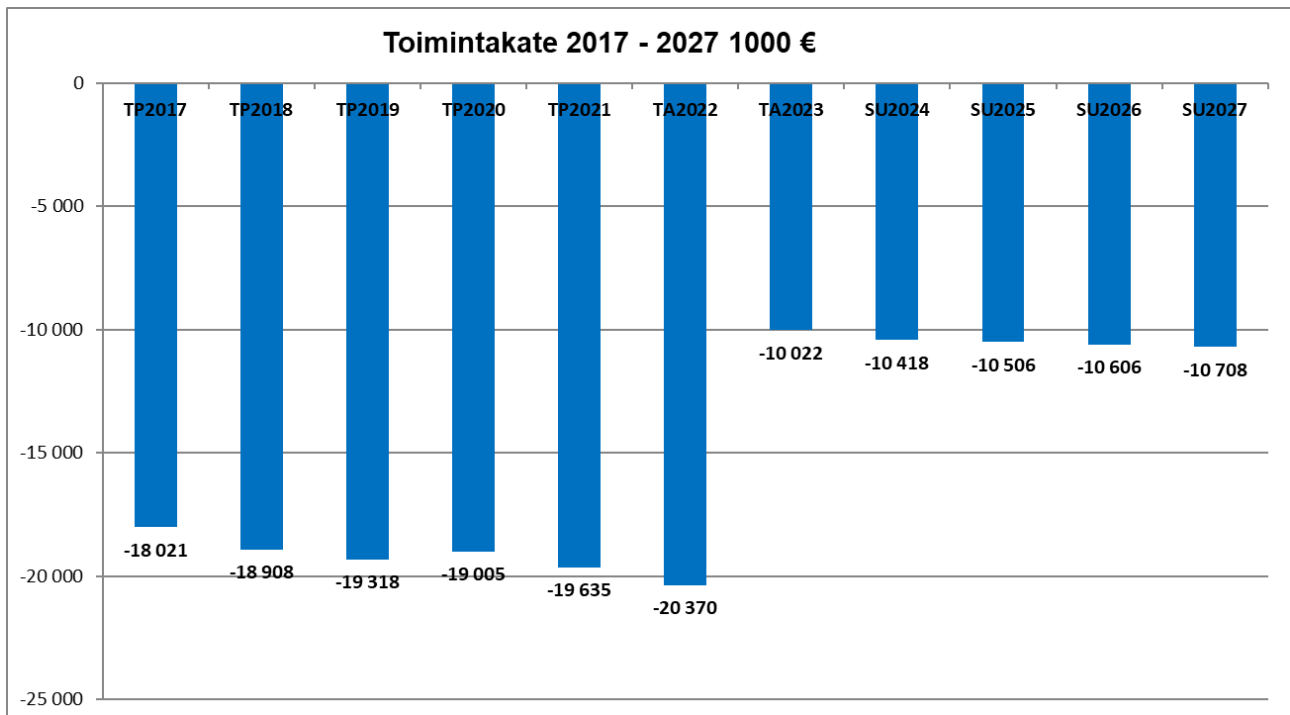
Valtionosuuksien muutos on -56,7 % eli 6.871.417,00 euroa.

Tuleva vuoden 2023 sote-uudistus ja sen tuomat muutokset tekevät suunnitelmavuosien vero- ja valtionosuuksien kehityksen ennustamisesta lähes mahdotonta. Sote-menojen siirtyessä pois kunnilta, odotettavissa on merkittäviä vähennyksiä myös vero- ja valtionosuusmääriin, mutta tarkkaan näiden tulevaa käyttäytymistä ei vielä tiedetä. Olemme pyrkineet kuitenkin huomioimaan nämä Toholammin suunnitelmavuosissa, ja niitä tarkennetaan sitä mukaa, kun uutta tietoa aiheeseen saadaan.

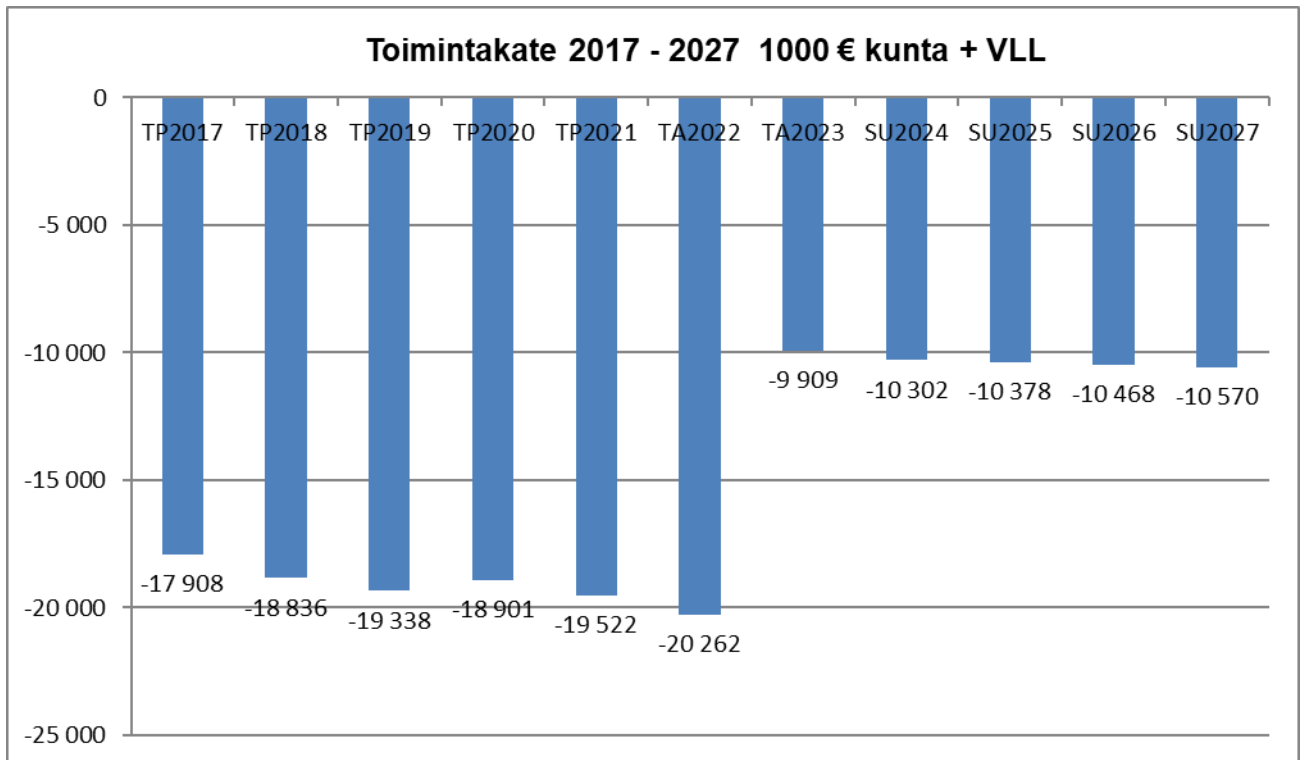

Toimintakate ja vuosikate

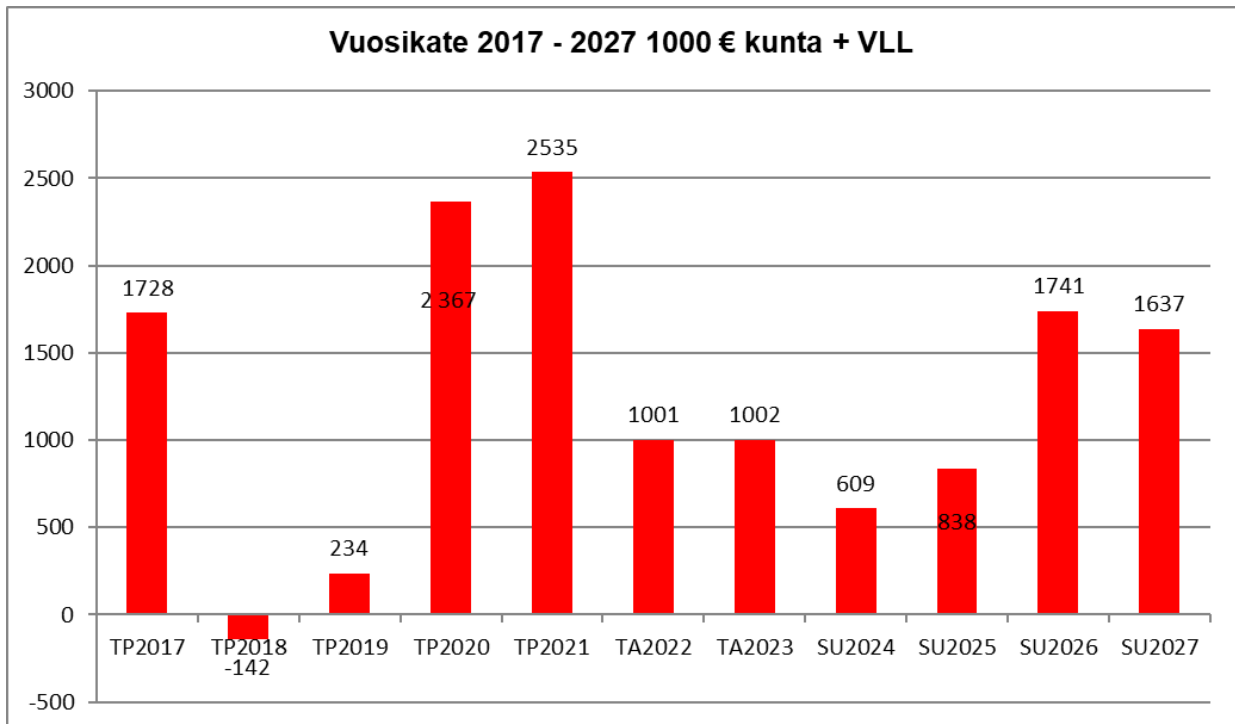
Käyttötaloustuottojen ja -kulujen erotus on toimintakate. Se osoittaa kuinka paljon toimintakuluista jää verorahoituksella katettavaksi. Toimintakate on vuoden 2023 talousarviossa **-10.021.874 euroa**.

Kunnan ja viemäriliikelaitoksen yhdistetty toimintakate on vuoden 2023 talousarviossa **-9.908.596 euroa**.

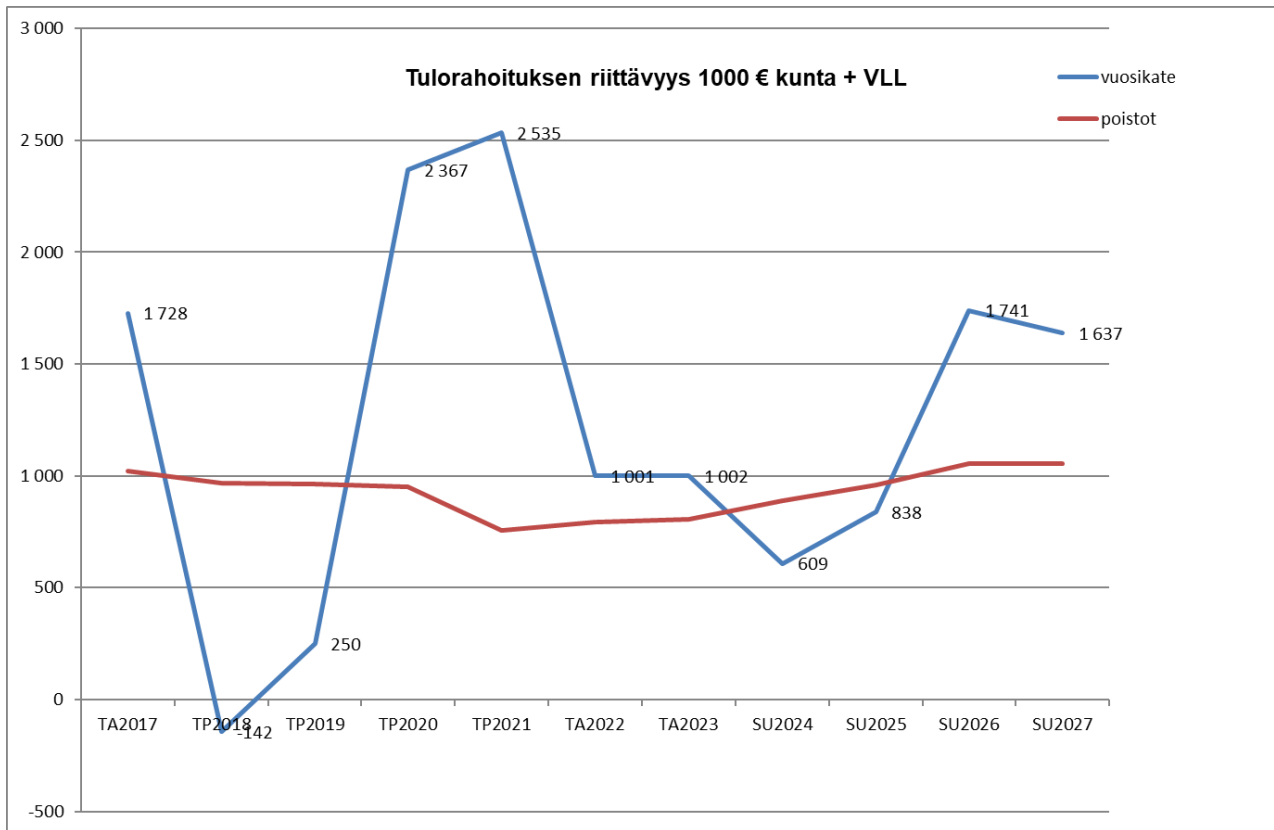
Vuosikate osoittaa tulorahoituksen, mikä jää käytettäväksi investointeihin, sijoituksiin ja lainanlyhennyksiin. Vuosikate on vuoden 2023 talousarviossa **899.082 euroa**. Vuosikate v. 2023 ei riitä investointeihin ja lainanlyhennyksiin, joten ne pitää kattaa kokonaisuudessaan lainarahalla.

Kunnan ja viemärikelaitoksen yhdistetty vuosikate on vuoden 2023 talousarviossa **1.001.860 euroa**.

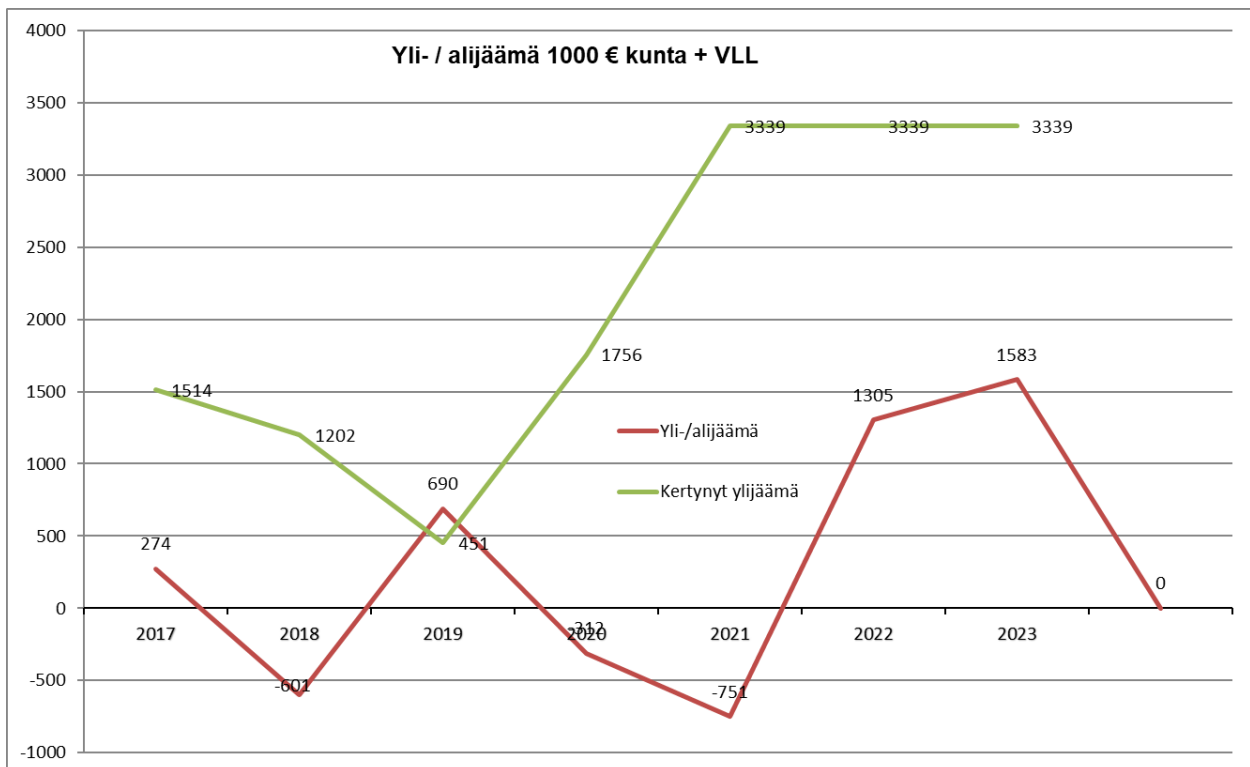
Vuosikatteen tulisi olla vähintään vuosipoistojen suuruinen. Tavoitetaso on kuitenkin nettoinvestointien määrä, joka yleensä on poistojen määrää huomattavasti suurempi. Jatkossa, jos suunnitelmavuodet pitävät paikkansa, tilanne paranee tuulimyllytulojen myötä ja kunnalle jäisi enemmän käyttövaraa muun muassa investointeihin.

Tulorahoituksen riittävyys

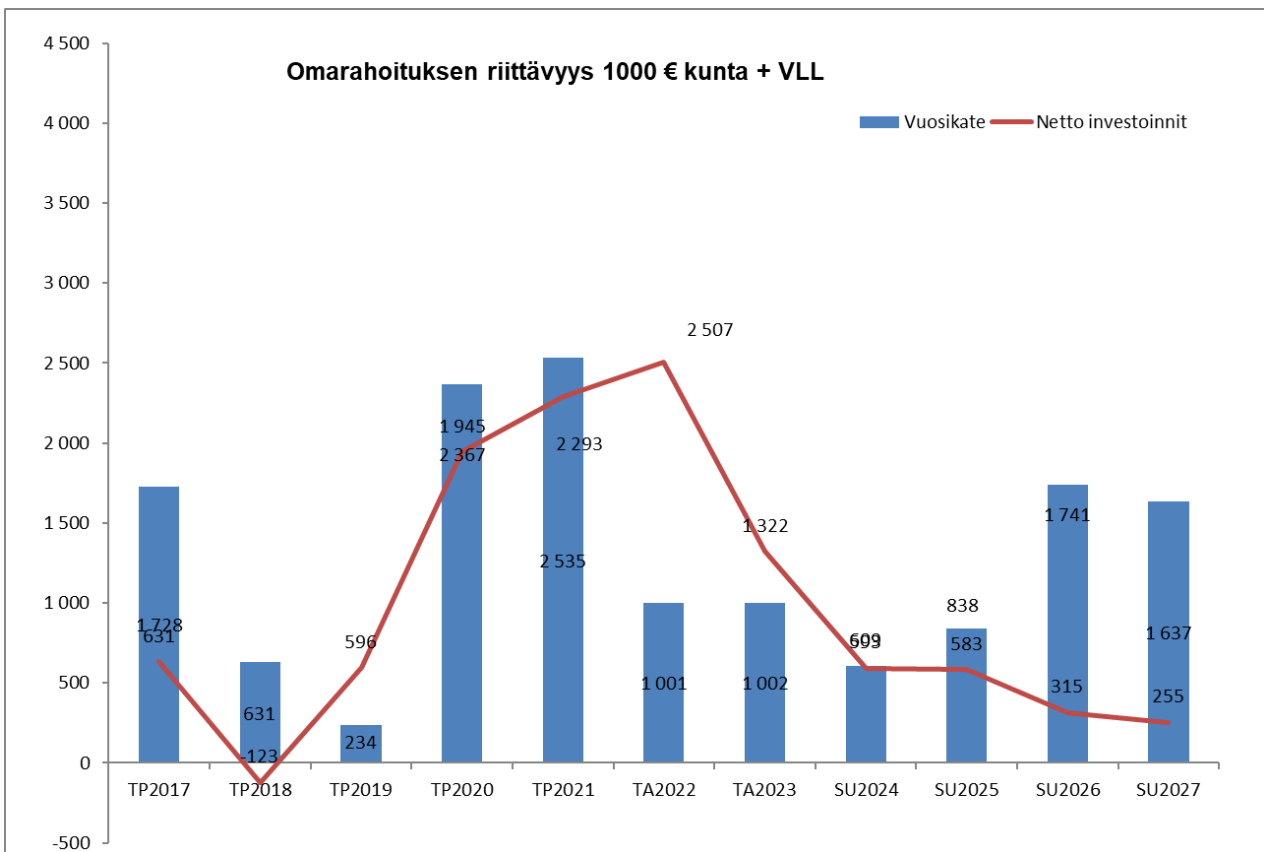

Vuosikatteen tulisi olla vähintään vuosipoistojen suuruinen. Tavoitetaso on kuitenkin nettoinvestointien määrä, joka yleensä on poistojen määrää huomattavasti suurempi.

Tilikauden yli- / alijäämä

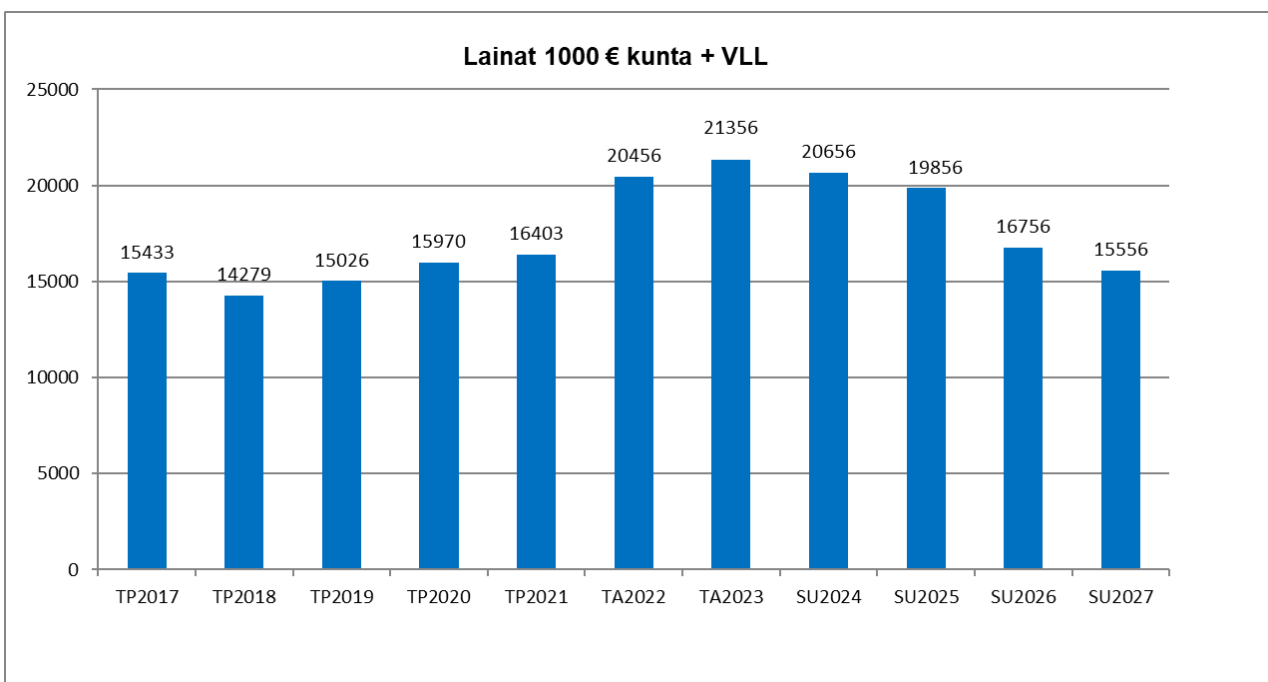

Omarahoituksen riittävyys

Kunnan vuosikate / nettoinvestoinnit 2017–2027. Terveen talouden tilanteessa vuosikatteella pitää kyetä kattamaan investoinnit; tähän Toholampi ei ole muutamaa vuotta lukuun ottamatta kyennyt; seurauksena voimakas velkaantuminen.

Lainamäärän kehitys

Vuosikatetta huomattavasti suuremmista investoinneista johtuen kunnan lainamäärä on pysynyt korkeana viime vuosina. Siihen on mahdollisesti tiedossa muutos, jos sote-uudistuksen myötä kunnan vuosikate kattaisi paremmin investoinnit ja kunta voisi lyhentää aiemmin otettuja lainoja ylijäämäisen tuloksen turvin.

Kuntatalouden tavoitteet

Uuden kuntalain (118§) mukainen arviointimenettely voidaan käynnistää, jos

1. kunta ei ole kattanut taseeseen kertynyttä alijäämää säädetyssä määräajassa tai
2. kriisikuntakriteerien perusteella
  - asukasta kohti laskettu kertynyt alijäämä kuntakonsernin viimeisessä tilinpäätöksessä vähintään 1 000 euroa ja sitä edeltäneessä tilinpäätöksessä vähintään 500 euroa tai
  - Kaikki seuraavat talouden tunnusluvut ovat kahtena vuonna peräkkäin täyttäneet säädetyt raja-arvot:
    - a) kuntakonsernin vuosikate negatiivinen
    - b) kunnan tuloveroprosentti on vähintään 1,0 prosenttiyksikköä korkeampi kuin kuntien keskimääräinen
    - c) asukasta kohti laskettu kuntakonsernin lainamäärä ylittää kaikkien kuntakonsernien keskimääräisen lainamäärän vähintään 50 prosentilla
    - d) kuntakonsernin suhteellinen velkaantuminen vähintään 50 prosenttia

Toholammmin kunta täyttää edellä olevista tulevista kriteereistä seuraavat; b ja d.

Toholammilla ei ole aiemmin asetettu kuntataloudelle tavoitteita. Tavoitteet tulee asettaa, jotta kuntatalouden eri ohjauskeinojen vaikuttavuutta voidaan seurata aikasarjana ja seurata toimenpiteiden vaikuttavuutta. Tavoitteet asetetaan seuraavissa tunnusluvuissa:

Vuosikate

Vuosikate kertoo paljonko rahaa jää jäljelle lainanlyhennyksiä ja investointeja varten. Vuosikatteen tulee olla aina positiivinen. Vuosikatteen ollessa miinusmerkinen, kunnan tulot eivät riitä edes käyttötalousmenojen kattamiseen. Taulukossa on esitetty toteutuneita vuosikatteita sekä suunnittelukauden ensimmäiselle vuodelle asetettava tavoite (tuhatta euroa). Terveen talouden merkki on se, että vuosikatteella kyetään kattamaan sekä poistot ja talousarviovuoden investoinnit.

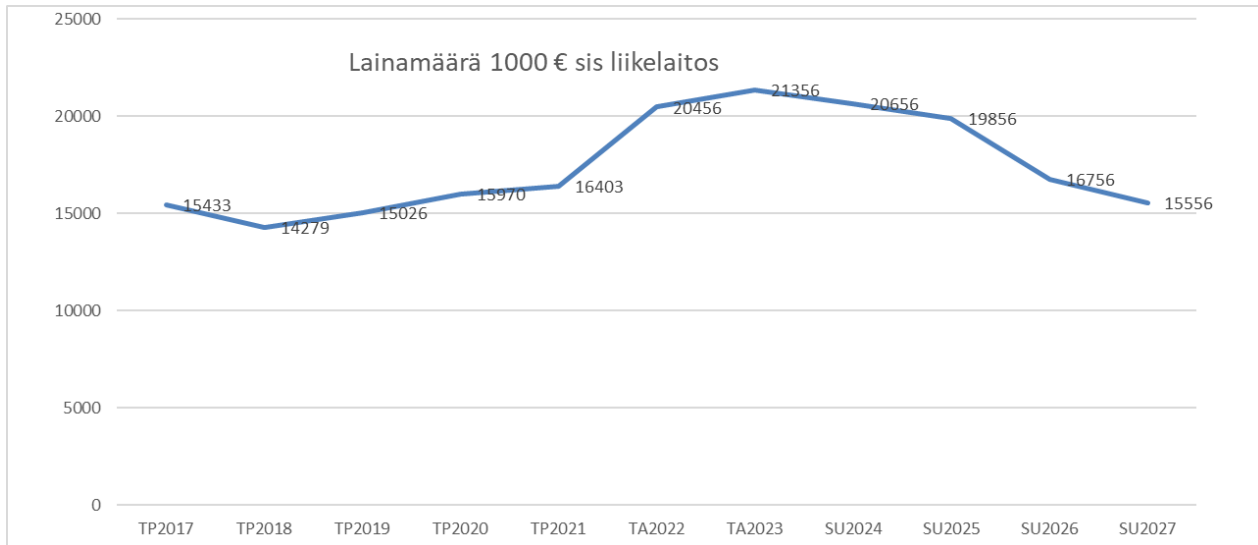
Vuosikate 1000 € (sis. liikelaitos)

2018	2019	2020	2021	2022	2023
631	234	2 367	2 535	1 001	1 002

Vuosikate €/as kertoo tulo-rahoituksen suhteellisen suuruuden kuntakoosta riippumatta. Kuntien keskinäisiä vertailuja tehdään usein tämän tunnusluvun avulla. Vuosikate €/as. on kehittynyt Toholammilla seuraavasti:

Vuosikate €/as.

2018	2019	2020	2021	2022	2023
203	77	798	863	341	341

Toholammin kunnan lainamäärä on kasvanut merkittävän suuriin lukuihin. Tavoitteeksi tällä velkamäärällä käytännössä aluksi riittää, että velkamäärä ei saa kasvaa talousarviovuonna budjetoitua suuremmaksi. Tuulivoimarakentaminen ja tuulivoiman tuotannon tuomat lisätulot sekä sote-uudistus mahdollistavat lainakannan vähenemisen tulevaisuudessa.

	TP2018	TP2019	TP2020	TP2021	TA2022	TA2023
Kunnan lainamäärä th€	14 279	15 026	15 970	16 403	20 456	21 356
Lainat €/as	4 591	4 954	5 383	5 585	6 965	7 271
Konsernin lainakanta th€	28 644	28 939	28 421	28 126	31 000	33 000
Lainat €/as	9 210	9 541	9 579	9 576	10 555	11 236
Asukasluku	3 112	3 033	2 967	2 937	2 937	2 937

Lainanhoitokate

2018	2019	2020	2021	2022	2023
0,03	-0,64	3,87	3,88	0,22	1,41

Lainanhoitokate kertoo kunnan tulorahoituksen riittävyyden vieraan pääoman korkojen ja lyhennysten maksuun. Tulorahoitus riittää lainojen hoitoon, jos tunnusluvun arvo on 1 tai suurempi. Luvun ollessa alle 1 lainaa joudutaan maksamaan lisälainalla, myymään kunnan omaisuutta tai vähentämään toimintapääomaa. Tunnusluvun asteikko on seuraava; alle 1 = huono, 1-2 = tyydyttävä, yli 2 = hyvä. Tavoitteena on lainanhoitokatteen pitäminen yli 1,5 lukuarvossa.

Suhteellinen velkaantuneisuus

2018	2019	2020	2021	2022	2023
72,38	99,57	102,9	118,6	115,7	102,5

Suhteellinen velkaantuneisuus kertoo kuinka paljon kunnan käyttötuloista (kuluvan vuoden toimintatuotot + verotulot + valtionosuudet) tarvittaisiin vieraan pääoman takaisinmaksuun. Tavoitteena on ns. terveen talouden suhteellinen velkaantuneisuus **eli < 35** johon kunnan tällä velkamäärällä on pitkä matka.

2. KÄYTTÖTALOUS 2023

Talousarvio sisältää osastoille kohdistetut käyttötalouden sisäiset erät: vuokrat ja ateriapalvelun suoritteilla kohdistettuna sekä it-yksikön kustannusten ja kunnan yhteispalvelupisteen kustannusten vyörytyksenä osastoille. Historiatiedot sisältävät kyseisinä vuosina käytössä olleet sisäiset erät.

Talousarvioluvut ja tavoitteet on laskettu tässä asiakirjassa hallintosäännön osastojaon mukaisesti: hallinto, lomitus, tekninen ja sivistys. Viemäriiikelaytos ei sisälly käyttötalouteen eikä tuloslaskelmaan ja rahoituslaskelmaan. Tuloslaskelma ja rahoituslaskelma sisältävät kunnan toiminnan ulkoiset luvut. Kunnan ja viemäriiikelaytoksen yhdistelmä on ulkoisin luvuin.

Käyttötaloudet tulot ja menot (ulkoinen)

Toholammin kunta	TP2021	TA2022	TA2023	Muutos 22>23	Muutos-%
HALLINTO-OSASTO					
Tuotot	832 923	653 150	809 534	156 384	24
Kulut	-12 844 430	-12 877 746	-1 845 018	11 032 728	-85,70
LOMATOIMEN OSASTO					
Tuotot	4 707 268	4 958 824	21 298 546	16 339 722	329,50
Kulut	-4 638 340	-4 958 824	-21 298 546	-16 339 722	329,50
TEKNINEN OSASTO					
Tuotot	5 157 959	5 428 021	5 861 221	433 200	8,00
Kulut	-5 491 191	-5 816 332	-6 277 347	-461 015	7,90
SIVISTYSOSASTO					
Tuotot	749 246	450 240	491 705	41 465	9,20
Kulut	-8 099 571	-8 207 656	-9 061 969	-854 313	10,40
KÄYTTÖTALOUS YHTEENSÄ					
Tuotot	11 447 395	11 490 235	28 461 006	16 970 771	147,70
Kulut	-31 073 532	-31 860 558	-38 482 880	-6 622 322	20,80
KÄYTTÖTALOUS NETTO	-20 383 951	-21 162 859	-10 829 556	10 333 303	-48,80

2.1 Hallinto-osasto

Vastuutoimielin: Kunnanhallitus

Vastuuhenkilöt: Kunnanjohtaja
Hallintojohtaja

Hallinto-osasto vastaa kunnanhallituksen asioiden valmistelusta ja täytäntöönpanosta sekä koko konsernin palvelutoiminnan toimivuudesta. Hallinto-osasto edustaa Toholammin kuntaa työnantajana sekä kehittää ja koordinoi kunnan työnantajapolitiikkaa ja henkilöstöstrategiaa. Hallinto-osasto huolehtii myös tietohallinto- ja tietoliikennepalveluiden tuottamisesta.

Henkilöstöpalvelujen vastuualueen tehtävänä on johtaa ja kehittää henkilöstöhallintoa ja -palveluja. Henkilöstöpalvelut hoitavat omalta osaltaan lainsäädännön työnantajalle asettamia veloituksia sekä toimii näissä kunnan asiantuntijatahona. Henkilöstöpalvelut edistävät henkilöstön työhyvinvointia koordinoimalla koko kuntaa koskevia johtamisen, henkilöstön ja työyhteisötaitojen kehittämisen palveluita, henkilöstöetuksia ja työterveyshuollon palveluita.

Taloushallintopalveluiden tehtävänä on johtaa ja valvoa kunnan ja tytäryhtiöiden taloushallintoa, suunnitella ja ohjata kunnan taloutta, huolehtia talousarvion, taloussuunnitelman ja tilinpäätöksen valmistelusta ja laadinnasta. Talouspalvelut huolehtivat kunnan maksuvalmiudesta, rahoituksesta ja konsernirahoituksesta ja viranomaisraportoinnista.

Toiminnan painopisteet

Henkilöstön hyvinvointi on strateginen menestystekijä, henkilöstön hyvinvointi heijastuu organisaation menestymiseen ja tuloksellisuuteen. Hyvinvoinnin edistäminen vaatii ennen kaikkea johdon, esimiesten ja työntekijöiden yhteistyötä. Työntekijän vastuulla on se, että työntekijöillä on terveellinen ja turvallinen työympäristö. Myös työntekijä on vastuussa oman itsensä kehittämisestä sekä työyhteisön toimivuudesta ja työilmapiiristä.

Kunta jatkaa päämäärätietoisesti työtä työhyvinvoinnin parantamiseksi sekä työtapaturmien ehkäisemiseksi. Henkilöstöä kannustetaan terveelliseen ja liikunnalliseen elämäntapaan erilaisilla toiminnoilla. Kunnan liikunta- ja nuorisosihteeri ohjaa henkilökunnalle suunnattua liikuntaa sekä henkilöstön työhyvinvointia tuetaan e-Passi-palvelun avulla.

Psykososiaalisen kuormituksen vähentämisen keinoja kehitetään yhdessä työterveyshuollon kanssa. Työterveyshuollon kanssa tehdään aktiivisesti ja määrätietoisesti yhteistyötä, jotta työkyvyyden ja ennen aikaisen eläköitymisen kustannuksia saadaan alennettua. Painopistettä on siirretty sairaanhoidosta ennaltaehkäisevään suuntaan. Yhteistyössä työterveyshuollon kanssa järjestetään ryhmätoimintaa mm. tules-vaivojen ennalta ehkäisemiseksi.

Kunnan ulkoista ja sisäistä viestintää ja tiedottamista kehitetään. Kunnan verkkoviestintää aktivoidaan ja kunnan nettisivut ja muut somekanavat pidetään ajantasaisina sekä kunnan markkinointityöryhmä toimii aktiivisesti.

Organisaatioviestinnän toimivuus on kunnan toiminnan kannalta tärkeää ja organisaatioviestinnässä hyödynnetään vuonna 2021 hankittua intranet-viestintäalustaa, joka toimii koko kunnan henkilöstön sisäisen tiedotuksen välineenä. Intra toimii myös tietovarastona, johon kootaan henkilöstöä koskevat ohjeistukset ja lomakkeet. Intran tietosisältöjen täydentäminen ja kehittäminen on jatkuva prosessi.

Digitalisaatio muuttaa työn sisältöä ja työn tekemisen työtapoja. Myös osaamistarpeet muuttuvat, asiantuntijuus ja tiedolla johtaminen korostuvat. Johtaminen uudistuu sekä varsinkin etäjohtaminen ja työkykyjohtaminen tuovat esimiesten johtamistyöhön uusia ulottuvuuksia, mahdollisuuksia ja haasteita.

Tiedonhallintalain asettamien velvoitteiden täytäntöönpano tulee olemaan toiminnan painopisteenä myös vuoden 2023 toiminnassa.

Tavoitteet 2023

Tavoite	Mittari	Toimenpiteet
Henkilöstön työn ja osaamisen kehittäminen	Toteutuneiden koulutuspäivien seuranta. Esihenkilötaidot ja henkilöstöjohtaminen kehittyy (liittyy myös työhyvinvoinnin kehittämiseen).	Koulutussuunnitelman päivittäminen ja -suunnitelman toteuttaminen. Koulutuksiin osallistaminen, verkkokoulutusten lisääminen, käytössä Hallintoakatemian koulutuslisenssi. Koulutukset ja valmennukset esihenkilöille ja johtajille.
Työhyvinvoinnin kehittäminen	Sairauspoissaolojen määrä vähentyy edelliseen vuoteen verrattuna. Kehityskeskustelut käyty 100 %:sti. Työterveyshuollon menojen seuranta. Henkilöstön kohtelu yhdenvertaista, tasapuolista ja oikeudenmukaista.	Työterveyshuollon kanssa tehtävän yhteistyön tiivistäminen ja kehittäminen. Kehityskeskusteluista saadun palautteen hyödyntäminen/jatkotoimenpiteet. Työhyvinvointikyselyn toteuttaminen.
Tasapainoinen kuntatalous	Taseessa ei ole alijäämää. Velkamäärä euroa/asukas	Talouden analyysien laadinta säännöllisesti johtoryhmälle. On varauduttava mahdollisiin sopeuttamistoimenpiteisiin taloustilanteen muuttuessa.
Ulkoistetut palvelut palkka- ja taloushallinto	Toiminnan sujuvuus Kuntien Hetapalvelut Oy:n kanssa. Tietojärjestelmien toimivuus.	Prosessikuvauksien laatiminen. Kunnan omien prosessien järkeväyttäminen.

Työttömyysaste	Pitkäaikaistyöttömien määrä ja osuus, työmarkkinatuen kuntasuus.	Kunnan työpajatoiminnan ja et-sivän nuorisotyön keinot, verkostoyhteistyö ja kuntakokeilun keinot.
Kunnan digitalisaatioasteen parantaminen	Palvelujen saavutettavuuden ja sujuvuuden parantaminen digitalisaation avulla. Henkilöstön digitaatiojen kehittäminen.	Kunnantalon tilanvarausjärjestelmän hankinta vuodelle 2023. Intran sisältöjen kehittäminen. Dynasty 10 käyttöönoton tuomat uudistukset ja mahdollisuudet

Tunnusluvut

Henkilöstö	TP2021	TA2022	TA2023
Vakinaiset viranhaltijat	3	3	3
Määräaikaiset viranhaltijat			1
Vakinaiset työsuhteiset	2	2	3
Määräaikaiset työsuhteiset	3	2	2
Muut tilapäiset	2		
Yhteensä	10	7	9

Talousarvio

HALLINTO-OSASTO	TP2021	TA2022	TA2023	Muutos 22>23	Muutos-%
Myyntituotot	99 878	128 250	100 500	-27 750	-21,60
Tuet ja avustukset	142 019	75 500	52 000	-23 500	-31,10
Muut toimintatuotot	54 260	0	0	0	0,00
Toimintatuotot yht. ulk.	296 157	203 750	152 500	-51 250	-25,20
Sisäiset tuotot yht.	536 766	449 400	657 034	207 634	46,20
Sis ja ulk tuotot yhteensä	832 923	653 150	809 534	156 384	24
Palkat ja palkkiot	-429 845	-421 960	-522 300	-100 340	23,80
Eläkekulut	-320 097	-296 280	-150 781	145 499	-49,10
Muut henkilösivukulut	-37 938	-15 838	-20 683	-4 845	30,60
Palvelujen ostot	-11 686 255	-11 860 838	-798 321	11 062 517	-93,30
<i>Mistä: Perusturvapalvelut</i>	-7 335 006	-7 501 000	0	7 501 000	-100 %
<i>Erikoissairaanhoido</i>	-3 465 610	-3 628 103	0	3 628 103	-100 %
Aineet, tarvikkeet, tavarat	-31 567	-18 900	-23 620	-4 720	2500 %
Avustukset	-172 059	-94 000	-158 000	-64 000	68,10
Muut toimintakulut	-20 476	-25 500	-14 800	10 700	-42,00
Toimintamenot yht. ulk.	-12 698 236	-12 733 316	-1 688 505	11 044 811	-86,70
Sisäiset kulut yhteensä	-146 194	-144 430	-156 513	-12 083	8,40
Sis ja ulk kulut yhteensä	-12 844 430	-12 877 746	-1 845 018	11 032 728	-85,70
Netto ennen poistoja	-12 011 507	-12 224 596	-1 035 484	11 189 112	-91,50
Poistot yht.	-458	-266	0	266	-100,00
Netto	-12 011 965	-12 224 862	-1 035 484	11 189 378	-91,50

2.2 Lomatoimen osasto

Toimielin: kunnanhallitus

Vastuuhenkilö: lomituspalvelujohtaja

Toiminta-ajatus: Lomituspalvelujen tarkoituksena on turvata paikallisyksikön alueella olevien maatalousyrittäjien toiminta yrittäjien vuosilomien ja sijaisapujen aikana sekä turkistilojen toiminta yrittäjien vuosilomien ja lisävapaiden aikana.

Tavoitteet 2023

Tavoite	Mittari	Toimenpiteet
Yhtenäiset toimintatavat	Lomituspalvelujen järjestämiseen liittyvien prosessien yhtenäistäminen ja kehittäminen	Prosessien kuvaaminen, ongelma-kohtien tunnistaminen ja kehittäminen Henkilöstön koulutus
Asiakkaat tekevät hakemukset ja lomituspyyntöjä Lomitusnetissä	Vuosilomahakemuksista 85 % tulee Lomitusnetin kautta	Asiakkaiden opastus Lomitusnetin käyttöön
Digitaalisuuden lisääminen	Sähköisten järjestelmien käytön lisääminen Henkilöstön digitaitojen kehittyminen	Uusien järjestelmien käyttöönotto Koulutus ja käytön opastus
Työturvallisuuden parantaminen	Tilojen työolosuhdekartoitukset tehtynä vähintään kolmen vuoden välein Tapaturmien määrä	Tilakäyntien lisääminen WPro-työturvallisuusjärjestelmän ja Mobiili-järjestelmän käyttöönotto koko paikallisyksikön alueella

Toiminta 2023

Toholammin kunta hallinnoi 1.1.2023 maatalousyrittäjien ja turkisyrittäjien lomituspalvelujen järjestämistä 23 kunnan alueella Keski-Pohjanmaalla ja Pohjois-Pohjanmaan eteläosissa. Toholammin paikallisyksikön alueeseen liitettiin Kaustisen, Kalajoen, Nivalan, Reijjärven ja Haapaveden paikallisyksiköiden alueet. Alue jakautuu hallinnollisesti pohjoiseen ja eteläiseen tiimiin, joita johtavat lomituspalvelupäälliköt. Paikallisyksikön hallinnollinen keskus on Toholampi, jonka lisäksi on sivutoimipisteet Kalajoella ja Nivalassa.

Kuuden paikallisyksikön yhdistymisen jälkeen toiminnan painopiste on toimintatapojen yhtenäistämässä ja kehittämässä. Monipaikkainen toimintatapa edellyttää sähköisten järjestelmien hyödyntämistä. Toiminnan kehittämiseen pyritään saamaan lisärahoitusta hankerahoituksen kautta.

Liikkeenluovutuksessa henkilöstö siirtyy Toholammin kunnan palvelukseen vanhoina työntekijöinä entisin eduin. Palkkojen harmonisoinnista tehdään suunnitelma kevään aikana.

Muutoksen yhteydessä on erityisen tärkeää huolehtia henkilöstön jaksamisesta ja työhyvinvoinnista. Lomahalinto tekee tiivistä yhteistyötä työterveyshuollon kanssa. Sekä henkilöstölle että asiakkaille suuntautuvaa tiedottamista kehitetään. Lomituspalveluiden tunnettavuutta ja myönteistä työnantajakuvaa pyritään edistämään somekanavia hyödyntäen.

Lomituslainsäädännön kokonaisuudistuksen valmistelu keskeytyi, koska kokonaisuudistuksen 1. hallituksen esityksen lausuntokierroksella sidosryhmien näkemykset poikkesivat merkittävästi toisistaan joidenkin maatalouslomituksen asioiden osalta. Näillä näkymin edetään ilman lainsäädäntömuutoksia vähintään seuraavalle hallituskaudelle asti. Lainsäädäntöuudistuksen keskeytyminen keskeytti myös suunnitellun ICT-uudistuksen.

Toiminnassa huomioidaan Melan lomituksen tulokortin tavoitteet.

Tunnusluvut

	TP2021	TA2022	TA2023
Toteutuneet maatalousyrittäjien lomapäivät	21.000	21.000	81.000
Nettopäiväkustannus e/pv	180,07	183	197
Lomaan oikeutetut maatalousyrittäjät	455	435	1760
Lomaan oikeutetut turkistuottajat	18	13	80
Toteutuneet turkistarhaajien lomapäivät	vuosiloma 270 pv lisävapaa 900 h	vuosiloma 248 pv lisävapaa 600 h	vuosiloma 1440 pv lisävapaa 4900 h

	TP2021	TA2022	TA2023
Vakinaiset viranhaltijat	2	2	5
Vakinaiset työsuhteiset	83	79	360
Määräaikaiset työsuhteiset	10	10	30
Tilapäiset	10 htv	10 htv	40-50 htv

Talousarvio

LOMATOIMEN OSASTO	TP2021	TA2022	TA2023	Muutos 22>23	Muutos-%
Myyntituotot	4 099 283	4 389 824	18 652 546	14 262 722	324,90
Maksutuotot	573 428	544 000	2 556 000	2 012 000	369,90
Tuet ja avustukset	34 557	25 000	90 000	65 000	260,00
Toimintatuotot yht. ulk.	4 707 268	4 958 824	21 298 546	16 339 722	329,50
Sis ja ulk tuotot yhteensä	4 707 268	4 958 824	21 298 546	16 339 722	329,50
Palkat ja palkkiot	-3 002 865	-3 207 000	-14 222 500	-11 015 500	343,50
Eläkekulut	-613 361	-566 486	-2 702 903	-2 136 417	377,10
Muut henkilösivukulut	-144 144	-129 967	-572 319	-442 352	340,40
Palvelujen ostot	-569 151	-788 221	-2 647 740	-1 859 519	235,90
Aineet, tarvikkeet, tavarat	-27 885	-34 500	-226 000	-191 500	555,10
Avustukset	-88 538	-87 000	-622 983	-535 983	616,10
Muut toimintakulut	-21 509	-15 000	-120 000	-105 000	700,00
Toimintamenot yht. ulk.	-4 467 454	-4 828 174	-21 114 445	-16 286 271	337,30
Sisäiset kulut yhteensä	-170 886	-130 650	-184 101	-53 451	40,90
Sis ja ulk kulut yhteensä	-4 638 340	-4 958 824	-21 298 546	-16 339 722	329,50
Netto ennen poistoja	68 927	0	0	0	0,00
Netto	68 927	0	0	0	0,00

2.3 Tekninen osasto

Vastuuhenkilö vs. tekninen johtaja

Toiminta-ajatus: Tuottaa taloudellisia ja tarkoituksenmukaisia palveluja eri hallintokunnille sekä osittain kuntalaisille, kuten kunnallistekniikan, tilapalvelun, it-palvelujen, ruokahuollon ja siivoustoimen osalta.

Artesaaniopiston (Kotikoulu) kiinteistön hankinta avaa koulunmäen alueen kokonaisvaltaiselle suunnittelulle uusia mahdollisuuksia. Suunnittelussa otetaan huomioon ruokahuollon, päiväkodin, koulujen ja nuorisoin tarpeet. Hyvinvointialueen käynnistyminen vuoden vaiheessa luo haasteita teknisen toimelle.

Teknisen osaston vastuulla on myös rakennus- ja ympäristölautakunta. Lautakunnan tulosalue jakaantuu rakennustarkastukseen, ympäristönsuojeluun. Lautakunta päättää myös yksityistielain mukaan tielautakunnalle kuuluvat asiat. Ympäristöterveydenhuolto ja maaseututoimi hoidetaan ostopalveluna.

Toiminta ja tavoitteet suunnitelmakaudella

Rakennusvalvonta ja kaavoitus

Rakennusvalvonta tuotetaan ostopalveluna Ylivieskan kaupungilta. Rakennustarkastajan työaika Toholammin kunnalle on keskimäärin 2,5 työpäivää viikossa. Sähköinen asiointipalvelun Lupapistein hankinta on tehty ja palvelu on otettu käyttöön vuoden 2021 alussa.

Rakennusvalvonnan tavoitteet vuodelle 2023:

Rakennuslupa-arkiston sähköistäminen aloitettu 1.11.2021, arkistointi tehdään Lupapisteen arkistoon ja palvelu ostetaan Ylivieskan kaupungilta. Työn loppuunsaattaminen vuonna 2023. Rakennusjärjestyksen ja rakennusvalvonnan taksan päivitys on aloitettu ja saatetaan loppuun vuoden 2023 aikana

Kaavoituksen tavoitteet vuodelle 2023:

Pitkälehdon tuulipuiston kaavoitus. Ajantasa-asemakaavan laadinta: Digitaalisen pohjakartan laadinta 2022–23, kokonaisasemakaavan laadinta 2023–24.

Ympäristönsuojelu

Ympäristönsuojelupalvelut tuotetaan ostopalveluna Ylivieskan kaupungilta. Ympäristötarkastajan työaika Toholammille kunnalle on keskimäärin 2 työpäivää viikossa. Tavoitteena vuodelle 2023 on maa-ainestaksan päivittäminen. Arvioidaan myös, otetaanko käytännöksi ympäristölupien vuosiraporttien tarkastuksista laskuttaminen.

Tavoitteet suunnitelmakaudella 2022–2026 on rakennusvalvonnan ja ympäristönsuojelun toiminnan kehittäminen. Tavoitteena on rakennusjärjestyksen ja rakennusvalvonnan taksan uusiminen, maa-ainestaksan sekä ympäristönsuojelumääräyksiä tarkistaminen.

Kiinteistöjen ja teiden kunnossapito

Kunnantalon ja koulunmäen kiinteistönhoito on kilpailutettu syksyllä 2022. Tavoitteena toteuttaa korjaustoimenpiteitä kiinteistöjen korjausohjelman mukaisesti. Kameravalvonnan ja kiinteistöjen sähköisen ovilukitusjärjestelmän kehittämistä on toteutettu 2022 ja kehittämistä jatketaan vuonna 2023.

Tavoitteena suunnitelmakaudella 2023–2027 on kiinteistönhoidon kehittäminen ja laatutason nostaminen sekä kiinteistökannan suunnitelmallinen kunnostaminen/supistaminen siten, että kiinteistöjen käyttöasteet saataisiin tarvetta vastaavaksi. Tieverkon ja yleisten alueiden kunnossapidon osalta tavoitteet suunnitelmavuosille ovat kaavateiden korjausvelan pienentäminen ja torialueen liikennejärjestelyiden sekä ilmeen parantaminen. Kaavateiden parantamiseen ja kunnossapitoon on varattu 60000 €. Kuusiston tien kunnostamiseen haettu valtion avustusta. Kevyenliikenteen väylän suunnittelu välille keskusta-Määttälä on tarkoitus aloittaa tulevana vuonna.

Rakentaminen

Kuusiston koulun korjaussuunnittelu on valmistunut ja urakat on kilpailutettu 2021, korjaamiseen varatut 1.9M€ ylittyi laskenta tavasta riippuen noin miljoonalla ja kaikki tarjoukset hylättiin. Artesaaniopiston ostamisen myötä tavoitteena on saada selkeät ja oppilaita sekä henkilökuntaa palvelevat suunnitelmat Kuusiston kouluun ja ostettuun kiinteistöön.

Yleisurheilukentän rakentaminen on aloitettu elokuussa 2021 ja hanke valmistuu vuoden 2022 loppupuolella. Yleisurheilukentän rakentamiseen on Opetus- ja Kulttuuriministeriö myöntänyt 460 000 € avustuksen, joista kaksi ensimmäistä erää on maksettu. Yleisurheilukentän läheisyydessä oleva "pulkkamäki/polkupyörä-crossirata" ja viimeiset maisemoinnit valmistuvat 2023.

Ruokahuolto

Ruokahuoltoyksikköön kuuluu palvelutalo Männistön keskuskeittiö ja Sykäräisen koulun keittiö, jotka ovat valmistuskeittiöitä. Lisäksi jakelukeittiöt: päiväkodilla, Viitojan ja Kleemolan koululla sekä keskustan koululaisten ruokailupaikat Kotikoululla ja Kuusiston koululla. Näihin paikkoihin ruoan toimittaa keskuskeittiö ja sieltä lähtee ruoka myös toimintakeskukseen, Pesäpuulle ja kotipalveluasiakkaille sekä palvelutalon asukkaille ja henkilökunnalle. Tulevan hyvinvointialueen myötä tilanne voi muuttua palvelutalon, toimintakeskuksen ja Pesäpuun ruokatoimitusten osalta.

Ruokahuollon toimintaa on vaikeuttanut jo pidempään jatkunut toiminta poikkeusolosuhteissa kirkonkylän koulukeskuksessa ja tilanne jatkuu edelleen samanlaisena. Kouluruokailut joudutaan hoitamaan varustetasoltaan melko heikoissa ja muutenkin ongelmallisissa olosuhteissa (astioiden kuljetus, pienet säilytystilat). Haasteena on saada työvoima riittämään erilaisissa tilanteissa, eikä sijaisia saada kovin helposti. Poikkeusoloissa toimiminen kuormittaa henkilöstöä ja tilanteen pitkittyminen aiheuttaa henkilöstön keskuudessa huolta omasta jaksamisesta. Elintarvikehankintojen osalta kuulumme Kokkolan hankintarenkaaseen, sopimuskausi 2022–2024. Yksi keittiötyöntekijä suorittaa ruokapalvelun ammattitutkintoa oppisopimuksella ja hän valmistuu keuhällä 2023.

Tavoitteena vuodelle 2023 on ruokahuoltoyksikön toiminnan kehittäminen muuttuvien tilanteiden mukaiseksi. Tavoitteena on myös käyttää henkilöstöresursseja tehokkaasti sekä saada sijaisreserviä.

Tavoitteet suunnitelmakaudelle 2023–2027 on uuden jakelukeittiön ja ruokasalin valmistuminen koulukeskukseen.

Siivousyksikkö

Siivousyksikkö tuottaa puhtauspalvelua lähes kaikkiin kunnan kiinteistöihin. Siivousyksikön talousarvioon on varattu kaikkien siivouksen piirissä olevien kiinteistöjen puhdistusaine- ja siivoustarvike määrärahat, jotka menekin mukaan laskutetaan eri kohteilta. Kalustorahat laskutetaan sisäisesti tilikauden aikana toimitusten mukaisesti. Laskutettava ulkoinen siivous on vähentynyt, kansalaisopistoa laskutetaan puupiiriin käyttämistä tiloista ja soitea apuvälinepesusta.

Soiten kohteita on toimintakeskus, terveyskeskus, tilapäishoidonyksikkö, työterveys, hammashoitola ja vanhuspalveluyksikkö Männistö. Terveyskeskuksen toimintoja on päättynyt (puolivälikoti ja röntgen). Kohteiden siivous sisältyy kiinteistön vuokraan. Aineet, välineet ja saniteettitarvikkeet hankitaan Kokkolan hankintarenkaan sopimusten mukaisesti.

Lisäneliötä siivoukseen tulee Kotikoululta, metallipuolen tiloista sekä urheilukentän huoltorakennus, kioski ja kuuluttamo.

Siivouskoneet lattioiden pesuun ovat vanhoja ja niitä uusitaan tarpeen mukaan.

Tavoitteena vuodelle 2023 on edelleen toiminnan kehittäminen, henkilöstön saaminen eläköityvien tilalle ja yhteistyön parantaminen kiinteistönhoidon sekä tilojen käyttäjien kanssa.

Tavoitteet suunnitelmakaudelle 2023–2027 on siivousyksikön toiminnan kehittäminen muuttuvassa toimintaympäristössä, sekä henkilöstön kouluttautuminen oppisopimuksella. Henkilöstöä on eläköitymässä suunnitelmavuosien aikana 5 henkilöä, joten toiminnan suunnittelu on jatkuvaa ja haasteena on henkilöstön saatavuus.

Tunnusluvut

Henkilöstö	Virat ja toimet kpl	TP2020	TA2021	TA2022
Vakinaiset viranhaltijat	1		2	2
Määräaikaiset viranhaltijat			1	
Vakinaiset työsuhteiset	30		27,5	28,2
Määräaikaiset työsuhteiset	5		7	8
Muut tilapäiset				
Yhteensä	36		37,5	38,2

Talousarvio

TEKNINEN OSASTO	TP2021	TA2022	TA2023	Muutos 22>23	Muutos-%
Myyntituotot	778 221	971 071	812 426	-158 645	-16,30
Maksutuotot	6 621	3 500	26 500	23 000	657,10
Tuet ja avustukset	81	0	0	0	0,00
Muut toimintatuotot	1 218 738	1 195 536	1 245 518	49 982	4,20
Toimintatuotot yht. ulk.	2 003 661	2 170 107	2 084 444	-85 663	-3,90
Sisäiset tuotot yht.	3 154 298	3 257 914	3 776 777	518 863	15,90
Sis ja ulk tuotot yhteensä	5 157 959	5 428 021	5 861 221	433 200	8,00
Palkat ja palkkiot	-1 192 148	-1 273 486	-1 293 304	-19 818	1,60
Eläkekulut	-268 024	-275 678	-299 570	-23 892	8,70
Muut henkilösivukulut	-39 600	-50 431	-51 215	-784	1,60
Palvelujen ostot	-1 572 359	-1 845 869	-1 425 910	419 959	-22,80
Aineet, tarvikkeet, tavarat	-1 166 696	-1 209 788	-1 773 790	-564 002	46,60
Muut toimintakulut	-59 964	-71 430	-54 850	16 580	-23,20
Toimintamenot yht. ulk.	-4 298 791	-4 726 682	-4 898 639	-171 957	3,60
Sisäiset kulut yhteensä	-1 192 400	-1 089 650	-1 378 708	-289 058	26,50
Sis ja ulk kulut yhteensä	-5 491 191	-5 816 332	-6 277 347	-461 015	7,90
Netto ennen poistoja	-333 232	-388 311	-416 126	-27 815	7,20
Poistot yht.	-727 540	-769 727	-789 486	-19 759	2,60
Netto	-1 060 772	-1 158 038	-1 205 612	-47 574	4,10

2.4. Sivistysosasto

Toimielin: Sivistyslautakunta

Vastuuhenkilö: Sivistysjohtaja

Toiminta-ajatus: Sivistyslautakunta vastaa kirjasto-, varhaiskasvatus- ja opetuspalvelujen (aamu- ja iltapäivätoiminta, esi- ja perusopetus, lukio, ostopalveluna kansalaisopisto) sekä kulttuuri-, nuoriso- ja liikuntapalvelujen toteuttamisesta ja kehittämisestä.

2.4.1 Sivistystoimen hallinto

Sivistystoimen hallinnossa toimii sivistysjohtaja ja toimistos sihteeri. Hallinto tukee yksiköiden toimintaa, huolehtii yhteisestä koordinaatiosta ja yhteistyöstä sekä kehitystehtävistä. Sivistyslautakunta ohjaa toimintaa päätöksin.

TAVOITE	TOIMENPITEET	MITTARIT	KYTKÖS KUNTASTRATEGIAAN
Lautakunta kokoontuu säännöllisesti	Järjestetään kokouksia säännöllisin väliajoin	Järjestettyjen kokousten määrä	Lautakunta toteuttaa päätöksin kuntastrategiaa
Kuntalaisilla on mahdollisuus omaehtoiseen opiskeluun vapaa-ajalla	Tuetaan KanTo-kansalaisopistoa 47 000 € ja turvataan toiminta Toholammilla Tuetaan Keski-Pohjanmaan konservatoriossa opiskelua kuntaosuuksin	Kansalaisopiston kurssien määrä, laatu ja laajuus Konservatoriossa 30 oppilasta Asiakaspalaute kuntalaisilta	<i>Hyvinvoiva kuntalainen:</i> lapsiystävällisyys ja nuorten huomioiminen, perusarjen helppous ja sujuvuus <i>Palveleva kunta:</i> laadukkaiden vapaa-aikapalveluiden tarjoaminen
Sivistystoimisto tukee yksiköiden toimintaa	Haetaan 10–15 hanke- rahoitusta vuosittain. Ne edistävät palveluiden toimintaa, saatavuutta ja laatua sekä henkilöstön osaamista. Koulukuljetukset toimivat Oppilaiden koulupaikat selvitetään hyvissä ajoin ennen kouluntien alkua	Hankkeiden määrä, laatu ja laajuus. Omarahoitus n. 50 — 80 t€. Avustukset 50 — 150 t€. Ei merkittäviä rekla- maatioita koulukulje- tuksista, poikkeamiin on vastattu Oppilaiden koulupai- kat tiedossa kevään aikana	<i>Hyvinvoiva kuntalainen:</i> lapsiystävällisyys ja nuorten huomioi- minen, perusarjen helppous ja suju- vuus, riittävä resursointi lasten ja nuor- ten palveluissa, nuorten osallisuuden lisääminen, monipuoliset harrastus- mahdollisuudet, jokimaiseman ja -laak- son hyödyntäminen virkistyskäytössä (hanke-edistäminen) <i>Palveleva kunta:</i> asiakaslähtöinen neuvova, joustava ja ystävällinen palveluasenne, osaava ja hyvinvoiva henkilöstö, organisaatio- rakenteen järkevä uudistaminen, laadukkaiden vapaa-aika-palveluiden tarjoaminen, jatkuva parantaminen innovaatioita hyödyntäen <i>Viihtyisä asuminen:</i> hyvät luonto-, virkistys- ja liikuntareitit <i>Tasapainoinen talous:</i> hankkeilla toteutetaan kuntastrategiaa edullisemmin kuin pelkästään omarahoituksella

2.4.2 Kasvatus- ja opetuspalvelut

2.4.2.1 Varhaiskasvatus, esi- ja perusopetus sekä lukio yhteisesti

Toimintaa järjestetään kahdessa varhaiskasvatuksen toimipisteessä, neljässä alakoulussa sekä yläkoulussa ja lukiossa. Toimialueella toimii kolme esimiestä: varhaiskasvatuksen johtaja, alakoulujen rehtori sekä yläkoulun ja lukion yhteinen rehtori.

TAVOITE	TOIMENPITEET	MITTARIT	KYTKÖS KUNTASTRATEGIAAN
Hyvinvoiva kasvu- ja kouluyhteisö	<p>Järjestetään lapsille aktiiviteetteja, joilla kehitetään tunne- ja vuorovaikutustaitoja, ehkäistään yksinäisyyttä sekä vahvistetaan yhteisöllisyyttä ja osallisuutta</p> <p>Oppilaiden syrjäytymistä ehkäistään mahdollisimman varhaisella ja tehokkaalla moniammatillisella tuella sekä kiinnitetään huomiota oppimismotivaation tukemiseen</p> <p>Hanketoiminta edistää oppimista, tukea ja kouluyhteisön hyvinvointia.</p> <p>Kuraattori- ja koulupsykologi-palvelut tuottaa hyvinvointialue, tehdään aktiivista yhteistyötä</p>	<p>Kouluyhteisössä ei ole jatkuvaa ja pitkäkestoista pahoinvointia, kouluterveyskyselyt</p> <p>Syrjäytyneiden oppilaiden määrä matala</p> <p>Oppilaiden tarvitseman tuen päätökset ovat ajantasaisia</p> <p>Haettujen hankkeiden lukumäärä ja avustussummat</p> <p>Oppilashuollon palvelut tarpeita vastaavat</p>	<p><i>Hyvinvoiva kuntalainen:</i> lapsiystävällisyys ja nuorten huomioiminen, perusarjen helppous ja sujuvuus, riittävä resursointi lasten ja nuorten palveluissa, nuorten osallisuuden lisääminen</p> <p><i>Palveleva kunta:</i> Osaava ja hyvinvoiva henkilöstö, jatkuva parantaminen innovaatiota hyödyntäen</p> <p><i>Tasapainoinen talous:</i> Ennalta ehkäisevä työ tuottaa säästöjä myös lyhyellä aikavälillä.</p>
Kulttuuri-kasvatus-suunnitelmaa	<p>Toteutetaan kulttuurikasvatussuunnitelmaa lautakunnan päätöksen mukaisesti varauin määrärahoihin</p>	<p>Oppilaille järjestetyt aktiviteetit noudattavat suunnitelmaa</p> <p>Toteutus on säännönmukaista ja aikataulutettua</p>	<p><i>Hyvinvoiva kuntalainen:</i> lapsiystävällisyys ja nuorten huomioiminen</p>
Mahdollistetaan henkilökunnan koulutus osana työhyvinvointia	<p>Talousarvioon on varattu yksiköille määrärahaa koulutukseen</p> <p>Osallistutaan hankkeisiin, joissa mahdollisuuksia osaamisen päivittämiseen</p>	<p>Koulutuksiin osallistuvien henkilöiden määrä</p> <p>Hankkeiden määrä ja laatu</p>	<p><i>Palveleva kunta:</i> asiakaslähtöinen neuvova, joustava ja ystävällinen palveluasenne, osaava ja hyvinvoiva henkilöstö, jatkuva parantaminen innovaatioilla</p> <p><i>Tasapainoinen talous:</i> hankkeilla toteutetaan kuntastrategiaa edullisemmin kuin pelkästään omarahoituksella</p>

2.4.2.2 Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatuksen johtajan alaisuudessa toimii Sateenkaaren päiväkotitoimi ja Sykrylän ryhmä. Lisäksi varhaiskasvatus järjestää aamu- ja iltapäivätoimintaa alakoululaisille sekä vastaa perhepäivähoidon järjestämisestä ja kotihoidon tuen kustannuksista. Henkilökunnan resurssointi ja varhaiskasvatuksen toiminta perustuu varhaiskasvatukseen.

HENKILÖKUNTA	Sateenkaaren päiväkotitoimi	Sykrylä	APIP-toiminta
Vakituiset viranhaltijat	1	-	-
Vakituiset työsuhteiset	17 (5 työ/hoitovapaalla)	2	1
Määräaikaiset työsuhteiset	10	-	1

TAVOITE	TOIMENPITEET	MITTARIT	KYTKÖS KUNTA-STRATEGIAAN
Laadukas, tarpeen- ja ajanmukainen varhaiskasvatus	<p>Uusi varhaiskasvatussuunnitelma ja kolmiportainen tuki käytössä</p> <p>Henkilökunta koulutuu muutoksiin (tuki, leikki- ja tunnetaidot)</p> <p>Sykrylän ryhmä jatkaa kahden työntekijän yksikkönä</p> <p>Aamu- ja iltapäivätoiminta kirkonkylässä omana toimintanaan, Sykrylässä 4H:n toteuttamaa ostopalvelua</p> <p>Haetaan jatkorahoituksia LILLI ja Kerhotyö -hankkeisiin</p> <p>Yksi perhepäivähoitaja</p>	<p>Varhaiskasvatussuunnitelman noudattaminen, tukipäätökset</p> <p>Koulutuksiin osallistumiseen varattu raha ja osallistumisaktiivisuus</p> <p>Palveluverkko vastaa perheiden tarpeisiin, lapsimäärä</p> <p>Hankkeiden määrä ja toiminta</p>	<p><i>Hyvinvoiva kuntalainen:</i> lapsiystävällisyys ja nuorten huomioiminen, perusarjen helppous ja sujuvuus, riittävä resurssointi lasten ja nuorten palveluissa</p> <p><i>Palveleva kunta:</i> Osaava ja hyvinvoiva henkilöstö, jatkuva parantaminen innovaatiota hyödyntäen</p> <p><i>Tasapainoinen talous:</i> ennalta ehkäisevät työ tuottaa säästöjä myös lyhyellä aikavälillä, hankerahoituksella toteutetaan kuntastrategiaa edullisemmin kuin pelkästään omarahoituksella</p>
Kestävän elämäntavan tavoitteet ohjaavat kaikkia toimintaa <i>sosiaalinen, ekologinen, taloudellinen ja kulttuurinen kestävä kehitys</i>	<p>Vakiintunut ulkopäiväkotitoiminta on näyttävä esimerkkiä kestävästä kehityksen ajattelun toteutuksesta varhaiskasvatuksessa</p> <p>Kulttuurinen kestävä kehitys huomioidaan kulttuurikasvatussuunnitelman aktiviteetein</p>	<p>Arvio kestävästä kehityksen toiminnan laajuudesta</p> <p>Ulkopäiväkotitoiminnan piirissä olevien lasten määrä</p> <p>Järjestetyt aktiviteetit</p>	<p><i>Hyvinvoiva kuntalainen:</i> lapsiystävällisyys ja nuorten huomioiminen</p>

Suorite	TP 2021	TA 2022	TA 2023
Päivähoitopaikat	96	96	104
Aamu- ja iltapäivätoiminta	26	24	34

2.4.2.3 Esiopetus

Esiopetuksen järjestämisestä vastaa alakoulujen rehtori. Esiopetuksen oppilasmäärä vaihtelee lähivuosina 17–34 oppilaan välillä. Esiopetusta on järjestetty Herman Ojalan koululla sekä jollakin sivukouluista.

Henkilökunta	henkilöä
Vakituiset viranhaltijat	2
Vakituiset työsuhteiset	1
Määräaikaiset	2

Esiopetuksen oppilasmäärän ennuste					
lukuvuosi	Herman Ojala	Kleemola	Sykaräinen	Viitoja	yhteensä
2022–2023	20	3	2	9	34
2023–2024	26	3	2	2	33
2024–2025	17	2	7	6	32
2025–2026	12	3	1	4	20
2026–2027	18	2	3	4	27
2027–2028	9	2	3	3	17

TAVOITE	TOIMENPITEET	MITTARIT	KYTKÖS KUNTASTRATEGIAAN
Esiopetus järjestetään tarkoituksenmukaisissa ryhmissä	Esiopetusryhmät Herman Ojalan koulussa ml. Viitojan oppilaat sekä Kleemolan ja Sykaräisen oppilaiden yhteisessä ryhmässä	Ryhmissä enintään 20 oppilasta Opetusta järjestetään ainakin kahden koulun tiloissa.	<i>Hyvinvoiva kuntalainen:</i> lapsiystävällisyys ja nuorten huomioiminen, perusarjen helppous ja sujuvuus, riittävä resursointi lasten ja nuorten palveluissa <i>Palveleva kunta:</i> Osaava ja hyvinvoiva henkilöstö, jatkuva parantaminen innovaatiota hyödyntäen

2.4.2.4 Perusopetuksen alakoulut

Alakoulujen rehtori johtaa alakoulujen toimintaa: Herman Ojala, Kleemola, Sykaräinen ja Viitoja.

Henkilökunta	henkilöä
Vakituiset viranhaltijat	15
Vakituiset työsuhteiset	9
Määräaikaiset	6,5

Alakoulujen oppilasmäärän ennuste					
lukuvuosi	Herman Ojala	Kleemola	Sykaräinen	Viitoja	yhteensä
2022–2023	167	31	22	37	257
2023–2024	157	28	17	38	240
2024–2025	150	22	15	33	220
2025–2026	144	23	20	35	222
2026–2027	125	18	17	31	191
2027–2028	117	17	17	29	180

Toholammin oppilasmäärä on laskeva. Tiedossa olevalla jaksolla oppilasmäärä laskee 77 oppilaalla. Oppilasmäärä jää alle 20 oppilaan ensi vuonna Sykäräisessä ja vuonna 2026 Kleemolassa. Myös Viitojan koulun oppilasmäärä pienenee, mutta pysyy noin 30 oppilaan määrässä ennusteen loppuun saakka.

Oppilaiden vähentyminen lisää oppilaskohtaista kustannusta, mutta enemmän asialla on vaikutusta opetuksen järjestämiselle sekä lapsien kasvulle ja kehitykselle. Laadukkaan ja lapsen edun mukaisen opetuksen järjestämiseen liittyy monia tekijöitä, esimerkiksi:

- henkilökunnan kyky vastata ryhmässä olevien eri ikäisten lasten oppimisen tarpeisiin
- opetustyön kuormittavuus
- koulun kyky ja resurssit järjestää oppilaalle kuuluvaa yleisestä, tehostettua ja erityistä tukea
- lasten kaverisuhteiden muodostuminen
- koulumatkat
- koulupäivän yhteydessä järjestettävä aamu- ja iltapäivätoiminta
- koulun yhteisyydessä ja läheisyydessä sijaitsevat liikunta- ja harrastepaikat
- koulutilojen toimivuus, ajanmukaisuus ja turvallisuus
- kyläkoulujen merkitys kyläyhteisöille

Oppilasmäärän laskusta johtuen aloitetaan laaja-alainen keskustelu ja selvitys kunnan kouluverkosta lasten ja heidän vanhempien, kuntalaisten ja päättäjien kesken. Keskusteluissa pohditaan mm. yllä esitettyjä tekijöitä. Mikäli oppilasmäärän lasku jatkuu ennusteen mukaisesti, on opetuksen järjestämistä koskien tehtävä kouluverkkoa koskevia päätöksiä.

TAVOITE	TOIMENPITEET	MITTARIT	KYTKÖS KUNTASTRATEGIAAN
Perusopetusta järjestetään tarkoituksenmukaisessa kouluverkossa	Valtuusto päättää mahdollisesta kouluverkon tarkastelusta kevään 2023 aikana. Kouluverkossa määritellyt koulut järjestävät opetusta perusopetuslain mukaisesti.	Koulujen oppilasmäärä Kustannukset Arvio opetuksen toimivuudesta, erityisesti lasten oppimista ja kasvua ajatellen, pedagogiikka huomioiden.	<i>Hyvinvoiva kuntalainen:</i> lapsiystävällisyys ja nuorten huomioiminen, perusarjen helppous ja sujuvuus, riittävä resursointi lasten ja nuorten palveluissa <i>Palveleva kunta:</i> Kunnan menestystä tukeva organisaatorakenteen järkevä uudistaminen ja palveluverkon optimointi <i>Strategiset linjaukset:</i> Kyläkoulut nähdään vahvuutena

2.4.2.5 Perusopetuksen yläkoulu ja lukio

Toholammin perusopetuksen yläluokkien opetus sekä lukio toimivat Kuusiston koulun tiloissa yläkoulun ja lukion yhteisen rehtorin johtamana. Opetusta järjestetään Toholammin kunnan sekä Kokkolan kaupungin Rahkosen koulupiirin oppilaille.

Perusopetus on kunnan lakisääteinen tehtävä. Yläkoulu toimii kolmisarjaisena.

Henkilökunta	henkilöä
Vakituiset viranhaltijat	20
Vakituiset työsuhteiset	1
Määräaikaiset	2

Yläkoulun oppilasennuste			
lukuvuosi	Toholampi	Ullava	yhteensä
2022–2023	133	18	151
2023–2024	131	15	146
2024–2025	139	20	159
2026–2027	131	22	153
2027–2028	132	21	153

TAVOITE	TOIMENPITEET	MITTARIT	KYTKÖS KUNTASTRATEGIAAN
Yläkoulu toimii järkevissä tiloissa	Tilojen korjauksen ja Kuusiston alueen suunnittelu jatkuu	Oppilasmäärän ja tilojen suhde Kustannukset Investoinnin toteutuminen	<i>Hyvinvoiva kuntalainen:</i> lapsiystävällisyys ja nuorten huomioiminen, perusarjen helppous ja sujuvuus, riittävä resursointi lasten ja nuorten palveluissa <i>Tasapainoinen talous:</i> talouden tasapainosta huolehtiminen, kustannustietoinen johtaminen
Oppilaiden tuentarpeisiin vastataan yksilöllisen ja yhteisöllisen opiskeluhaun sekä erityisopetuksen toimin	Koulu yhteisö laatii suunnitelman tuen tarpeisiin vastamiseksi. Koronapandemian seurauksena oppilaiden keskuudessa on oireilua ja pahoinvointia, joka vaatii koulun toimia. Avun tarpeisiin on perinteisesti puututtu yksilöllisesti tilanteen mukaan, laaditaan yleinen toimintamalli, jotta toiminta on suunnitelmallista ja vastuut ovat selvillä.	Suunnitelma valmistunut ja toimintamallit käytössä.	<i>Hyvinvoiva kuntalainen:</i> nuorten huomioiminen, perusarjen helppous ja sujuvuus, riittävä resursointi lasten ja nuorten palveluissa, hyvän palvelutason turvaaminen <i>Palveleva kunta:</i> asiakaslähtöinen neuvova, joustava ja ystävällinen palveluasenne, osaava ja hyvinvoiva henkilöstö <i>Tasapainoinen talous:</i> talouden tasapainosta huolehtiminen, kustannustietoinen johtaminen

Lukiokoulutus on oppivelvollisille maksutonta ja viimeiset ennen oppivelvollisuusuudistusta aloittaneet opiskelijat valmistuvat ylioppilaiksi. Lukiolaiset ovat kotoisin pääasiassa Toholammilta, Lestijärveltä sekä Rahkosen alueelta. Lukiokoulutusta on järkevää järjestää Toholammilla, sillä kotikunta on veloitettu maksamaan osa opetuskustannuksista sille opetuksen järjestäjälle, mihin oppilas hakeutuu opiskelemaan. Järjestämällä laadukasta lukiokoulutusta saadaan rahaa ohjattua oman kunnan alueella tapahtuvaan koulutukseen.

Lukion oppilasmäärän kehitys				
lukuvuosi	1 lk	2 lk	3 lk	yhteensä
2022–2023	20	24	33	77
2023–2024	30	20	24	74

TAVOITE	TOIMENPITEET	MITTARIT	KYTKÖS KUNTASTRATEGIAAN
Toholammin lukioon haetaan opiskelemaan laadukkaan opetuksen vuoksi	Turvataan riittävin resurssein opetuksen laatu Pyritään saamaan opiskelijoita myös paikkakunnan ulkopuolelta	Opiskelijamäärä ja koptipaikkakunnat, aloittavien ja valmistuvien määrä Kouluikkunasta saatavat tiedot, vertailu samankokoisten kuntien välillä.	<i>Hyvinvoiva kuntalainen:</i> nuorten huomioiminen, perusarjen helppous ja sujuvuus, riittävä resursointi nuorten palveluissa, hyvän palvelutason turvaaminen <i>Palveleva kunta:</i> asiakaslähtöinen neuvova, joustava ja ystävällinen palveluasenne, osaava ja hyvinvoiva henkilöstö, lukiokoulutuksen jatkaminen
Toholammin lukio on kansainvälinen ja yhteistyövalmis	Yhteistyötä Latvian Jurmalaan jatketaan sekä mm. hankkein osallistutaan myös muihin kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön projekteihin. Rehtori toimii KPEDU:n ja Toholammin kunnan välisessä neuvottelukunnassa, jonka toimet palvelevat lukiota.	Liikkuvuuksien määrä, kesto, osallistujat Yhteistyöstä tunnistettava hyöty Saatu hankerahoitus, hankkeiden kytkeytyminen opetussuunnitelmaan Neuvottelukunnan koontumisten määrä 3–4 /vuosi ja päätökset	<i>Hyvinvoiva kuntalainen:</i> nuorten huomioiminen ja osallisuuden lisääminen, perusarjen helppous ja sujuvuus, riittävä resursointi nuorten palveluissa, hyvän palvelutason turvaaminen <i>Palveleva kunta:</i> Kunnan menestystä tukeva organisaatorakenteen järkevä uudistaminen ja palveluverkon optimointi, lukiokoulutuksen jatkaminen

2.4.3 Vapaa-aikapalvelut

Vapaa-aikapalvelut ovat kustannuksiaan merkittävämpi osa sivistyspalveluita ja kuntalaisten arkea. Liikuntapalvelut ja -paikat ovat osaston nettotuloksesta alle 5 %, kirjasto 4 %, kulttuuripalvelut 1,5 % ja nuorisopalvelut alle 1 %.

Hyvinvointialueuudistuksesta huolimatta kuntaan jää merkittävä terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen tehtävä. Valtionosuuden yksi jakoperuste on jatkossa nk. hyte-kerroin, jonka laskennassa käytetään seuraavia tulosindikaattoreita:

- Kokee terveydentilansa keskimääräiseksi tai huonoksi, osuus 8. ja 9. luokan oppilaista
- Ylipaino, osuus 8. ja 9. luokan oppilaista
- Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17–24-vuotiaat, osuus vastaavan ikäisestä väestöstä
- Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet 25–64-vuotiaat, osuus vastaavan ikäisestä väestöstä
- Työkyvyttömyyseläkettä saavat 25–64-vuotiaat, osuus vastaavan ikäisestä väestöstä
- Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitajaksot 65 vuotta täyttäneillä henkilöillä verrattuna 10 000 vastaavan ikäiseen henkilöön.

Tulosindikaattorit ovat sellaisia, joihin kunta voi vaikuttaa toimillaan. Niissä tarkastellaan muutosta parempaan, jolloin kunnat ovat tasaväkisempiä lähtötilanteessa. Lisäksi tarkastellaan prosessiindikaattoreita, jotka kuvaavat kunnan voimavaroja ja toimenpiteitä hyvinvoinnin edistämiseksi. Indikaattorit on valittu kunnan kolmelta sektorilta: *kuntajohto, liikunta ja peruskoulu*:

- Kuntalaisten elintapojen raportointi
- Väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä kuvaavat mittarit
- Hyvinvointi- ja terveystavoitteiden toteutuminen

- Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen asiantuntijuus
- Asiakasraadit tai foorumit
- Lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuuden raportointi
- Seurojen, yhdistysten ja kunnan yhteiskokous
- Kohdennetut liikkumisryhmät lapsille ja nuorille
- Vaikutusten ennakoarvointi (EVA)
- Liikunnan edistämisen poikkihallinnollinen työryhmä
- Kouluympäristön ja -yhteisön tarkastus
- Oppilaiden poissaolot
- Liikuntavälitunnit
- Kouluruokailu-suositus

Hyte-kertoimen kannustaa edistämään kuntalaisten hyvinvointia tiiviimmin monin pienin ja suurin teoin vapaa-aikapalveluiden alueella. Hyte-kertoimen perusteella määräytyvä rahoitusosuus on jatkossa 1 % kuntien valtionosuudesta. Ennakkotieto on, että Keski-Pohjanmaalla hyte-kertoimen mukaan jaettava valtionosuus on 11,60–19,20 €/asukas ja Toholammille hyte-kertoimen mukaan tulisi 14,30 €/asukas.

2.4.3.1 Liikunta- ja nuorisopalvelut

Vastuhenkilö liikunta- ja nuorisosihteeri. Kunta huolehtii liikuntapaikoista, joilla kuntalaiset liikkuvat omatoimisesti tai ohjatusti mm. seurojen järjestämissä aktiviteeteissa. Yhdistystoiminnan rooli Toholammilla liikuttajana on merkittävä. Liikuntapaikkoja (urheiluhalli, hiihtoladut, luistelujäät, merkityt reitit ja urheilukentät) on hoidettu tähän saakka ostopalveluina, mutta uuden yleisurheilukentän valmistumisen myötä olisi työkokonaisuuden kannalta järkevää palkata erillinen liikuntapaikkojen hoitaja.

TAVOITE	TOIMENPITEET	MITTARIT	KYTKÖS KUNTASTRATEGIAAN
Liikunta-palvelut ylläpitävät kuntalaisten hyvinvointia	<p>Tavoitetaan ainakin 100 eläkkeelle siirtynyttä kuntalaista liikunnan parissa</p> <p>Järjestetään vähintään kolme erilaista liikuntakampanjaa</p> <p>Tuetaan yhdistys-toimintaa avustuksin</p> <p>Liikuntapaikkojen hinnastot ovat yhdistyksille ja kuntalaisille edullisia</p> <p>Liikuntapalvelut edistävät hyvinvointia</p>	<p>Osallistuneiden lukumäärät</p> <p>Kampanjoiden ja tapahtumien lukumäärä</p> <p>Osallistujilta saatu palaute</p> <p>Yhdistyksille myönnettyjen avustusten määrä ja riittävyys</p> <p>Hinnastot verrattuna naapurikuntiin</p>	<p><i>Hyvinvoiva kuntalainen:</i> lapsiystävällisyys ja nuorten huomioiminen, terveysliikunnan merkityksen korostaminen, perusarjen helppous ja sujuvuus, hyvän palvelutason turvaaminen</p> <p><i>Palveleva kunta:</i> asiakaslähtöinen neuvova, joustava ja ystävällinen palveluasenne, osaava ja hyvinvoiva henkilöstö, laadukkaiden vapaa-ajan palveluiden tarjoaminen</p> <p><i>Tasapainoinen talous:</i> talouden tasapainosta huolehtiminen, kustannustietoinen johtaminen, hyte-kertoimen indeksimuuttujiin vastaaminen</p>
Liikuntapaikat ja -välineet vastaavat tarpeita	<p>Investointeihin määrärahat</p> <ul style="list-style-type: none"> yleisurheilukentän puuttuvat välineet tenniskenttä <p>Edistetään kevyen liikenteen väylän toteutumista kirkonkylä - Lahnalampi - välille</p>	<p>Investoinnit toteutuvat</p> <p><i>Kevyen liikenteen väylä teknisen osaston kadut ja tiet -investointi, joka toteutuessaan palvelee myös liikuntapaikkana</i></p>	<p><i>Hyvinvoiva kuntalainen:</i> perusarjen helppous ja sujuvuus, hyvän palvelutason turvaaminen</p> <p><i>Viihtyisä asuminen:</i> hyvät luonto-, virkistys- ja liikuntareitit</p> <p><i>Palveleva kunta:</i> laadukkaiden vapaa-ajan palveluiden tarjoaminen</p> <p><i>Tasapainoinen talous:</i> talouden tasapainosta huolehtiminen, kestävä investointitaso, kustannustietoinen johtaminen, hyte-kertoimen indeksimuuttujiin vastaaminen</p>
Ehkäistään liikunta-paikkojen vikoja, omaisuuden arvon laskua sekä vahinkoja riittäväällä kunnossapidolla	<p>Liikuntapaikoilla on nimetty hoitaja</p> <p>Investoidaan kellaruohonleikkuriin</p> <p>Investointi jalka- ja pesäpallokentän aitojen uusimiseen</p>	<p>Henkilötyövuodet</p> <p>Liikuntapaikkojen silmämääräinen kunto, reklamaatiot</p> <p>Ei merkittäviä henkilö- tai omaisuusvahinkoja liikuntapaikkojen kunnon vuoksi</p>	<p><i>Hyvinvoiva kuntalainen:</i> perusarjen helppous ja sujuvuus, hyvän palvelutason turvaaminen</p> <p><i>Viihtyisä asuminen:</i> hyvät luonto-, virkistys- ja liikuntareitit</p> <p><i>Palveleva kunta:</i> laadukkaiden vapaa-ajan palveluiden tarjoaminen, osaava ja hyvinvoiva henkilöstö</p> <p><i>Tasapainoinen talous:</i> talouden tasapainosta huolehtiminen, hyte-kertoimen indeksimuuttujiin vastaaminen</p>
Toteutetaan ennalta ehkäisevää ja varhaiseen puuttumiseen perustuvaa nuorisotyötä	<p>Nuorisovaltuusto kokoontuu säännöllisesti ja ottaa osaa maakunnallisiin tilaisuuksiin</p> <p>Mahdollisuuksien rajoissa osallistutaan mm. Villa Elban toimintaan ml. kansainvälinen nuorisotyö</p>	<p>Järjestetyt aktiviteetit, määrä ja laatu</p> <p>Osallistujien määrä</p> <p>Saatu hankerahoitus ja hanketoiminta</p>	<p><i>Hyvinvoiva kuntalainen:</i> lapsiystävällisyys ja nuorten huomioiminen sekä osallisuuden lisääminen</p> <p><i>Palveleva kunta:</i> asiakaslähtöinen neuvova, joustava ja ystävällinen palveluasenne, osaava ja hyvinvoiva henkilöstö</p>

	<p>Käynnistetään koulunuorisotyö, mikäli saadaan avustus AVI:ltä, panostetaan myös varhaisnuorisotyöhön</p> <p>Etsivä nuorisotyöntekijä tavoittaa yhteiskunnasta putoonnetta ja putoamassa olevia nuoria.</p> <p>Mikäli Kotikoulun tilat sallivat, suunnitellaan nuorisotilan perustamista</p>	<p>Nuorilta saadut ideat, aloitteet ja lausunnot</p> <p>Tarkoituksen mukaisten tilojen määrä</p>	<p><i>Tasapainoinen talous:</i> hyte-kertoimen indeksimuuttujiin vastaaminen</p>
--	--	--	--

2.4.3.2 Kirjasto- ja kulttuuripalvelut

Vastuuhenkilö on kirjastopalveluiden osalta kirjastonjohtaja. Kirjastolla on kaksi toimipaikkaa: pääkirjasto ja Sykäräisen sivukirjasto. Lisäksi toimitaan koulujen kanssa yhteistyössä.

Kulttuuripalveluiden vastuuhenkilö on kulttuurisihteeri. Kulttuuritapahtumia järjestetään paljon kulttuurisalissa ja muissa sopivissa paikoissa sekä kesällä myös ulkona, mm. torilla.

TAVOITE	TOIMENPITEET	MITTARIT	KYTKÖS KUNTASTRATEGIAAN
<p>Järjestetään monipuolisesti lasten kulttuuri-toimintaa</p>	<p>Kulttuurikasvatussuunnitelma käytössä, kts. kasvatus- ja opetus</p> <p>Hyödynnetään lastenkulttuurikeskus Lykyn tarjontaa</p>	<p>Järjestettyjen tilaisuuksien määrä ja laatu</p> <p>Lastenkulttuuri-keskus Lykyn kanssa tehdyn yhteistyön laajuus</p>	<p><i>Hyvinvoiva kuntalainen:</i> lapsiystävällisyys ja nuorten huomiointi, hyvän palvelutason turvaaminen</p> <p><i>Palveleva kunta:</i> laadukkaiden vapaa-ajan palveluiden tarjoaminen</p> <p><i>Tasapainoinen talous:</i> talouden tasapainosta huolehtiminen, kustannustietoinen johtaminen, hyte-kertoimen indeksimuuttujiin vastaaminen</p>
<p>Toholampi tunnetaan monipuolisista kulttuuri-aktiiviteeteista</p>	<p>Järjestetään tilaisuuksia noin 100 kappaletta yksin ja yhdessä</p> <p>Osallistutaan Kumaha: K-P kulttuurimaakunta sekä K-P:n siirtolaisuus -hankkeisiin</p> <p>Hyödynnetään mahdollisuudet saada kulttuurihankkeita</p> <p>Avustetaan kulttuuri-toimijoita</p> <p>Kulttuuri edistää hyvinvointia</p>	<p>Järjestettyjen tilaisuuksien määrä ja laatu</p> <p>Yhteistyöhankkeiden määrä ja saatu rahoitus</p> <p>Jaettujen avustusten määrä</p>	<p><i>Hyvinvoiva kuntalainen:</i> perusarjen helppous ja sujuvuus, hyvän palvelutason turvaaminen</p> <p><i>Palveleva kunta:</i> asiakaslähtöinen neuvova, joustava ja ystävällinen palveluasenne, laadukkaiden vapaa-ajan palveluiden tarjoaminen</p> <p><i>Tasapainoinen talous:</i> talouden tasapainosta huolehtiminen, hyte-kertoimen indeksimuuttujiin vastaaminen</p>

<p>Kirjasto tekee aktiivista yhteistyötä koulujen kanssa</p>	<p>Kirjavinkkauksia ja kirjastonkäytön opetusta tarjotaan aktiivisesti koululaisille ja lukiolaisille.</p> <p>Kirjastossa järjestetään luokkakäyntejä ja myös kirjastohenkilökunta jalkautuu kouluille.</p> <p>Lampin malli -hankkeessa kirjastohenkilökunta pitää alakoululaisten lukukerhoa.</p> <p>Kehitetään Kuusiston koulun koulukirjastoa yhdessä koulun kanssa.</p> <p>Kuusiston koulu hakenut rahaa hankkeeseen, jossa tarkoituksena saada oppilaille kannettavia tietokoneita, kirjasto tarjoaa e-aineistoja ja käytön opetusta.</p>	<p>Toiminnan määrä, laatu ja laajuus</p> <p>Kerhoihin osallistuvien lasten määrä</p> <p>Koulukirjasto vastaa henkilökunnan ja oppilaiden tarpeita</p>	<p><i>Hyvinvoiva kuntalainen:</i> perusarjen helppous ja sujuvuus, hyvän palvelutason turvaaminen</p> <p><i>Viihtyisä asuminen:</i> hyvät luonto-, virkistys- ja liikuntareitit</p> <p><i>Palveleva kunta:</i> laadukkaiden vapaa-ajan palveluiden tarjoaminen, osaava ja hyvinvoiva henkilöstö</p> <p><i>Tasapainoinen talous:</i> talouden tasapainosta huolehtiminen, hyte-kertoimen indeksimuuttuihin vastaaminen</p>
<p>Kirjastokäyntien määrää kasvatetaan</p>	<p>Omatoimikirjastopalvelusta kerrotaan kuntalaisille ja opetetaan käyttöä.</p> <p>Syväraisen kirjastopalveluiden saavutettavuutta kehitetään hakemalla avustusta omatoimikirjaston perustamiseen</p>	<p>Omatoimikirjaston asiakasmäärä kasvaa 200 -> 400 asiakasta.</p> <p>Kirjaston tapahtumien määrä kasvaa 37 -> 40 tapahtumaa.</p> <p>Kirjastokäyntien määrä kasvaa 7,2 -> 9 käyntiä/asukas.</p>	<p><i>Hyvinvoiva kuntalainen:</i> perusarjen helppous ja sujuvuus, hyvän palvelutason turvaaminen</p> <p><i>Palveleva kunta:</i> asiakaslähtöinen neuvova, joustava ja ystävällinen palveluasenne, laadukkaiden vapaa-ajan palveluiden tarjoaminen, jatkuva parantaminen innovatiivisia ja sähköisiä ratkaisuja hyödyntäen</p>

TUNNUSLUVUT

Suorite	TP 2021	TA 2022	TA 2023
Kulttuurisalin kävijämäärä	2.023	6.000	4.000
Kulttuuriavustukset yhdistyksille €	7.990	8.000	7.500
Liikuntatoimen avustukset yhdistyksille €	12.000	13.500	12.000
Nuorisotoimen avustukset yhdistyksille €	11.800	12.000	12.000
Nuorisovaltuuston kokoontuminen	5	6	6

Henkilöstö	Virat ja toimet kpl	TP 2021	TA 2022	TA 2023
Vakinaiset viranhaltijat	63	81*	45,5	42
Määräaikaiset viranhaltijat		28*	4,7	4,5
Vakinaiset työsuhteiset	26		29,9	34
Määräaikaiset työsuhteiset	4,8		14,5	16,5
Muut tilapäiset				
Yhteensä	93,8	109*	93,6	97

*Tilinpäätöksessä ei ole eritelty viranhaltijoita ja työsuhteisia työntekijöitä erikseen.

Talousarvio

SIVISTYSOSASTO	TP2021	TA2022	TA2023	Muutos 22>23	Muutos-%
Myyntituotot	357 733	278 300	327 200	48 900	17,60
Maksutuotot	143 598	87 850	78 500	-9 350	-10,60
Tuet ja avustukset	190 642	38 300	55 505	17 205	44,90
Muut toimintatuotot	10 420	7 090	5 400	-1 690	-23,80
Toimintatuotot yht. ulk.	702 392	411 540	466 605	55 065	13,40
Sisäiset tuotot yht.	46 854	38 700	25 100	-13 600	-35,10
Sis ja ulk tuotot yhteensä	749 246	450 240	491 705	41 465	9,20
Palkat ja palkkiot	-3 622 905	-3 732 552	-4 060 875	-328 323	8,80
Eläkekulut	-706 045	-579 141	-747 768	-168 627	29,10
Muut henkilösivukulut	-123 172	-120 604	-161 872	-41 268	34,20
Palvelujen ostot	-825 909	-862 110	-788 900	73 210	-8,50
Aineet, tarvikkeet, tavarat	-262 673	-300 570	-310 190	-9 620	3,20
Avustukset	-182 351	-195 875	-190 750	5 125	-2,60
Muut toimintakulut	-148 077	-31 650	-62 025	-30 375	96,00
Toimintamenot yht. ulk.	-5 871 132	-5 822 502	-6 322 380	-499 878	8,60
Sisäiset kulut yhteensä	-2 228 439	-2 385 154	-2 739 589	-354 435	14,90
Sis ja ulk kulut yhteensä	-8 099 571	-8 207 656	-9 061 969	-854 313	10,40
Netto ennen poistoja	-7 350 325	-7 757 416	-8 570 264	-812 848	10,50
Poistot yht.	-29 816	-22 543	-18 196	4 347	-19,30
Netto	-7 380 141	-7 779 959	-8 588 460	-808 501	10,40

2.5 Käyttötalous yhteensä

KÄYTTÖTALOUS YHTEEN: TP2021	TA2022	TA2023	Muutos 22>23	Muutos-%	
Myyntituotot	5 335 114	5 767 445	19 892 672	14 125 227	244,90
Maksutuotot	723 647	635 350	2 661 000	2 025 650	318,80
Tuet ja avustukset	367 298	138 800	197 505	58 705	42,30
Muut toimintatuotot	1 283 419	1 202 626	1 250 918	48 292	4,00
Toimintatuotot yht. ulk.	7 709 477	7 744 221	24 002 095	16 257 874	209,90
Sisäiset tuotot yht.	3 737 918	3 746 014	4 458 911	712 897	19,00
Sis ja ulk tuotot yhteensä	11 447 395	11 490 235	28 461 006	16 970 771	147,70
Palkat ja palkkiot	-8 247 763	-8 634 998	-20 098 979	-11 463 981	132,80
Eläkekulut	-1 907 527	-1 717 585	-3 901 022	-2 183 437	127,10
Muut henkilösivukulut	-344 854	-316 840	-806 089	-489 249	154,40
Palvelujen ostot	-14 653 674	-15 357 038	-5 660 871	9 696 167	-63,10
Aineet, tarvikkeet, tavarat	-1 488 821	-1 563 758	-2 333 600	-769 842	49,20
Avustukset	-442 948	-376 875	-971 733	-594 858	157,80
Muut toimintakulut	-250 026	-143 580	-251 675	-108 095	75,30
Toimintamenot yht. ulk.	-27 335 614	-28 110 674	-34 023 969	-5 913 295	21,00
Sisäiset kulut yhteensä	-3 737 918	-3 749 884	-4 458 911	-709 027	18,90
Sis ja ulk kulut yhteensä	-31 073 532	-31 860 558	-38 482 880	-6 622 322	20,80
Netto ennen poistoja	-19 626 137	-20 370 323	-10 021 874	10 348 449	-50,80
Poistot yht.	-757 815	-792 536	-807 682	-15 146	1,90
Netto	-20 383 951	-21 162 859	-10 829 556	10 333 303	-48,80

3. TULOSLASKELMA 2023

Tuloslaskelma tulosalueittain

TOHOLAMMIN KUNTA

TP2021	Toholaamin kunta	TA2022	Muutos	TA2022 + muutos	TA2023	SU2024	SU2025	SU2026	SU2027	Muutos-% 2022-2023
	Hallinto-osasto									
-992 356	Kunnanhallitus	-1 015 816		-1 015 816	-1 035 484	-1 359 011	-1 368 252	-1 377 493	-1 386 734	1,9
-7 335 006	+ Perusturvapalvelut	-7 501 000	200 000	-7 301 000	0					-100,0
-3 437 057	+ Erikoissairaanhoido	-3 645 845	42 000	-3 603 845	0					-100,0
-183 228	+ Eläkevastuut	-193 912		-193 912	0					-100,0
-63 860	+ Muu perusterv.huolto	-108 550		-108 550	0					-100,0
-12 011 507	Hallinto yhteensä	-12 465 123	242 000	-12 223 123	-1 035 484	-1 359 011	-1 368 252	-1 377 493	-1 386 734	-91,7
68 927	Lomatoimen osasto	0	0	0	0	0	0	0	0	
	Tekninen osasto									
-537 114	Hallinto ja toimisto	-355 592	-82 000	-437 592	-534 520	-494 566	-508 660	-523 586	-539 080	50,3
878 442	Tilapalvelut	838 016		838 016	518 571	393 971	385 146	376 320	367 495	-38,1
-274 696	Palo- ja pelastustoimi	-362 357		-362 357	0	0	0	0	0	-100,0
-88 099	Rakennus- ja ympäristöltk	40 509	-160 000	-119 491	-91 214	-91 254	-91 286	-91 319	-91 354	-325,2
-41 293	Maaseututoimi	-55 692		-55 692	-54 563	-54 563	-54 563	-54 563	-54 563	-2,0
-270 471	Ympäristöterveydenhuolto	-252 668		-252 668	-254 400	-254 400	-254 400	-254 400	-254 400	0,7
-333 231	Tekninen yhteensä	-147 784	-242 000	-389 784	-416 126	-500 812	-523 763	-547 548	-571 902	181,6
	Sivistysosasto									
-446 163	Sivistys	-563 115		-563 115	-666 219	-683 195	-675 446	-680 296	-685 148	18,3
-1 310 548	Päivähoito	-1 474 409		-1 474 409	-1 581 315	-1 595 849	-1 609 327	-1 622 710	-1 636 301	7,3
-5 212 633	Koulutus	-5 269 894		-5 269 894	-5 771 660	-5 742 466	-5 789 983	-5 837 449	-5 885 029	9,5
-380 981	Vapaa-aika	-449 998		-449 998	-551 070	-537 116	-539 045	-540 975	-542 904	22,5
-7 350 325	Sivistys yhteensä	-7 757 416	0	-7 757 416	-8 570 264	-8 558 626	-8 613 801	-8 681 430	-8 749 382	10,5
-19 626 136	TOIMINTAKATE	-20 370 323	0	-20 370 323	-10 021 874	-10 418 449	-10 505 816	-10 606 471	-10 708 018	-50,8

TP2021	Toholaamin kunta	TA2022	Muutos	TA2022 + muutos	TA2023	SU2024	SU2025	SU2026	SU2027	Muutos-% 2022-2023
	Verotulot									
8 535 190	- kunnallisvero	7 590 000		7 590 000	4 150 000	4 150 000	4 150 000	4 150 000	4 150 000	-45,3
1 199 956	- yhteisövero	837 000		837 000	800 000	800 000	800 000	800 000	800 000	-4,4
799 831	- kilnteistövero	800 000		800 000	845 000	845 000	1 150 000	2 143 200	2 143 200	5,6
10 534 977	Yhteensä	9 227 000	0	9 227 000	5 795 000	5 795 000	6 100 000	7 093 200	7 093 200	-37,2
	Valtionosuudet									
9 518 787	- yhdenputken valtionosuus	9 727 999		9 727 999	4 361 732	4 362 013	4 362 013	4 362 013	4 362 013	-55,2
174 072	- opetus- ja kulttuuritoimi	302 560		302 560	247 305	247 306	247 306	247 306	247 306	-18,3
1 957 344	vero menetykskompensaatio	2 104 858		2 104 858	643 919	643 919	643 919	643 919	643 919	-69,4
-34 980	verotulojen maksulykkäyskompensaatio	-10 762		-10 762	0	0	0	0	0	
11 615 223	Yhteensä	12 124 655	0	12 124 655	5 252 956	5 253 238	5 253 238	5 253 238	5 253 238	-56,7
22 150 200	Verotulot ja valtionosuudet yhteensä	21 351 655	0	21 351 655	11 047 956	11 048 238	11 353 238	12 346 438	12 346 438	-48,3
-83 398	Rahoituserät netto	-89 000		-89 000	-127 000	-127 000	-127 000	-127 000	-127 000	42,7
2 440 666	VUOSIKATE	892 332	0	892 332	899 082	502 789	720 422	1 612 967	1 511 420	0,8
-757 815	Poistot ja arvonalennukset	-792 536		-792 536	-807 682	-887 682	-957 682	-1 055 000	-1 055 000	1,9
1 682 851	TIILIKAUDEN TULOS	99 796	0	99 796	91 400	-384 893	-237 260	557 967	456 420	-8,4
-100 174	Viemärilaitos tulos	-99 796		-99 796	-91 400	-88 447	-76 681	-45 443	-15 303	-8,4
1 582 677	Tulos kunta + VLL	0	0	0	0	-473 340	-313 941	512 524	441 117	

4. RAHOITUSLASKELMA 2023

TP2021	Toholammin kunta	TA2022	Muutos	TA2022 + muutos	TA2023	SU2024	SU2025	SU2026	SU2027	Muutos-% 2022-2023
	Toiminnan rahavirta									
2 440 666	Vuosikate	892 332	0	892 332	899 082	502 789	720 422	1 612 967	1 511 420	
	Satunnaiset erät +/-									
-201 309	Tulorahoituksen korjaukset +/-									
2 239 357	Toiminnan rahavirta yhteensä	892 332	0	892 332	899 082	502 789	720 422	1 612 967	1 511 420	
	Investoinnit									
-2 478 500	Käyttöomaisuusinvestoinnit (-)	-3 420 000	661 000	-2 759 000	-1 342 000	-562 500	-552 500	-285 000	-225 000	
145 394	Rahoitusosuudet investointien	322 000		322 000						
50 225	Käyttöomaisuuden myyntitulot(+)									
-2 282 881	Investoinnit netto	-3 098 000	661 000	-2 437 000	-1 342 000	-562 500	-552 500	-285 000	-225 000	
-43 524	Toiminnan ja investointien rahavirta	-2 205 668	661 000	-1 544 668	-442 918	-59 711	167 922	1 327 967	1 286 420	
	RAHOITUKSEN RAHAVIRTA									
	Antolainauksen muutokset									
-234 000	Antolainasaamisten lisäykset	-50 000		-50 000	-50 000	-50 000	-50 000	-50 000	-50 000	
115 000	Antolainasaamisten vähennykset	123 000		123 000	123 000	123 000	123 000	123 000	123 000	
-119 000	Antolainauksen muutokset yht	73 000	0	73 000	73 000	73 000	73 000	73 000	73 000	
	Lainakannan muutokset									
0	Pitkäaikaisten lainojen lisäys	3 000 000	7 000 000	10 000 000	1 500 000			2 000 000		
-566 928	Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-447 000	-4 000 000	-4 447 000	-600 000	-700 000	-800 000	-5 100 000	-1 200 000	
1 020 000	Lyhytaikaisten lainojen muutos		-1 500 000	-1 500 000						
453 072	Lainakannan muutokset yht	2 553 000	1 500 000	4 053 000	900 000	-700 000	-800 000	-3 100 000	-1 200 000	
290 548	Vaikutus maksuvalmiuteen	420 332	2 161 000	2 581 332	530 082	-686 711	-559 078	-1 699 033	159 420	

Lainojen kehitys ja taseen kertynyt yli-/alijäämä

TP2021	Toholammin kunta	TA2022	Muutos	TA2022 + muutos	TA2023	SU2024	SU2025	SU2026	SU2027	Muutos-% 2022-2023
16 402 961	Lainamäärä kunta	18 955 961	1 500 000	20 455 961	19 855 961	19 155 961	18 355 961	15 255 961	14 055 961	
	+ viemärlaitos									
16 402 961	Lainat koko kunta	18 955 961	1 500 000	20 455 961	19 855 961	19 155 961	18 355 961	15 255 961	14 055 961	
	Taseen kertynyt yli-/alijäämä kunta+VLL									
3 438 373	Taseen kertynyt yli-/alijäämä kunta+VLL	3 438 373	3 438 373	3 438 373	3 438 373	2 965 033	2 651 092	3 163 616	3 604 733	

5. INVESTOINTIOSA

Investointiohjelma 2023–2027

TOHOLAMMIN KUNTA
INVESTOINTIOHJELMA 2023- 2027

KUNTA HANKERYHMÄ	Kokonais kustannus arvio euroa	TA2023	SU2024	SU2025	SU2026	SU2027	Valtio n osuus %
HALLINTO							
Osakkeet ja osuudet		100 000					
Maa-alueet, varaus		150 000	50 000	50 000	50 000	50 000	
Koneet ja laitteet, varaus		120 000					
TEKNINEN							
Kaavateiden rakentaminen / kunnossapito		200 000	100 000	100 000	75 000	75 000	
Kiinteistöjen korjaus/kunnossapito		125 000	100 000	100 000	100 000	100 000	
Juustotie 41, varikko		40 000	20 000	10 000	10 000		
TK:n rappaus		80 000					
Sähkölatauspisteet			50 000	50 000			
Väistötilat (Asunnonhankinta)		100 000	200 000	200 000	50 000		
SIVISTYS							
Kuusiston koulualueen suunnittelu/korjaus		200 000					
Kotikoulu (astianhuoltokontti TA2023)		40 000					
Päiväkodin pihan leikkivälineet		30 000					
Kuusiston liikunta-alueen kehittäminen		82 000					
Liikenneympyrän taidehankinta		15 000	42 500	42 500			
Yleisurheilukenttä		60 000					
Kunta yhteensä		1 342 000	562 500	552 500	285 000	225 000	
Tulot, valtionosuudet							
KUNTA netto		1 342 000	562 500	552 500	285 000	225 000	0
VIEMÄRILIIKELAITOS		30 000	30 000	30 000	30 000	30 000	
Viemärilaitos kulut yhteensä		30 000	30 000	30 000	30 000	30 000	0
Tulot							
VIEMÄRILIIKELAITOS netto		30 000	30 000	30 000	30 000	30 000	0
Kunta ja liikelaitos netto yhteensä		1 372 000	592 500	582 500	315 000	255 000	0

Kuntatalouden ollessa tasapainossa vuosikatteella kyetään kattamaan poistot sekä investoinnit. Toholammin kunnan vuosikate v. 2023 on **899.082 euroa** ja poistot ovat **807.682 euroa**. Vuoden 2023 investoinnit joudutaan kattamaan lisälainanotolla.

6. LIIKELAITOKSET JA KONSERNIYHTIÖT

6.1 Viemäriiikelaytos

Vastuuhenkilö Viemäriiikelaytoksen toimitusjohtaja
Viemäriiikelaytoksen johtokunta

Toiminta-ajatus: Viemäriiikelaytos huolehtii asiakkaiden jätevesien poisjohtamisesta ja käsittelystä Toholammin kirkonkylällä sekä Sykäräisen toiminta-alueella.

Tavoitteet 2023

Tavoite	Mittari	Mittarin tavoitearvo
Puhdistamot täyttävät ympäristöluvan vaatimukset	Poikkeamien lukumäärä	Poikkeamien lukumäärä <1
Viemäriverkoston toiminta ei aiheuta ympäristöhaittaa	Ympäristöhaittaa aiheuttavat tapahtumat	Tapahtumien lukumäärä <1
Talouden tasapainottaminen	Osavuosikatsaukset ja tilinpäätös	Tulos arvioitua parempi

Toiminta 2023

Viemäriiikelaytoksen toimintaa tullaan kehittämään jatkuvasti ja määrätietoisesti jokaisella osa-alueella. Vuonna 2023 pääpainona tullaan jatkamaan verkoston kunnan parantamista. Tutkimuksia tullaan jatkamaan edellisen vuoden tapaan savun avulla. Tutkimusten ohella linjoja tullaan uudistamaan/korjaamaan investointimäärärahojen puitteissa.

Suunnitelmavuosien tavoitteet 2024–2027

Investointien tarve tulevaisuudessa tulee kasvamaan, jota varten määrätietoista kehittämistä tulee jatkaa. Investointien onnistumisen kannalta laadukkaaseen suunnitteluun ja yhteistyöhön tulee satsata. Jäteveden käsittelyn kustannukset nousevat jatkuvasti kaikkialla Suomessa. Tähän ovat syynä aineiden ja tarvikkeiden hinnan nousun lisäksi puhdistamoiden käsittelyvaatimuksissa tapahtuvat muutokset.

Verkostojen aktiivista kunnan seuranta ja saneerausta tulee jatkaa vuosittain. Määrätietoisella saneeraamisella saadaan verkoston toimivuutta ylläpidettyä, ja mahdollisesti myös estettyä vakavat rikkoutumiset ja niistä aiheutuvat vahingot. Väestön väheneminen tulee huomioida myös kaikessa kehittämisessä.

Investointiohjelma

Kohde	Kokonais- kustannusarvio euroa	Esitys 2023 ilman alv
Puhdistamoiden rakenteet/laitteisto	50 000	10 000
Verkostotutkimukset / saneeraaminen	100 000	20 000
Yhteensä	150 000	30 000

Puhdistamoiden rakenteet ja laitteisto on suunnattu kriittisten osien uusimiseen ja korjaukseen. Näitä ovat lähivuosien aikana esimerkiksi erilaiset kuljettimet, joiden käyttöikä on tullut lähelle päättöstä. Verkostotutkimukset / saneeraaminen on varattu verkostojen kunnon selvittämiseen muun muassa savua apuna käyttäen sekä tarpeellisten kohteiden saneeraamiseen.

Tunnusluvut

Henkilöstö	TP 2021	TA 2022	TA 2023
Vakinaiset virkasuhteiset	1	1	1
Vakinaiset työsuhteiset	1	1	1
Yhteensä	2	2	2

Viemäri liikelaitos	TP2021	TA2022	TA2023	Muutos 22>23	Muutos-%
TULOSLASKELMA					
LIIKEVAIHTO	561 495	615 500	644 000	28 500	4,63
Valmiiden ja keskeneräist.tuot					
Liiketoiminnan muut tuotot	55	35	0	-35	-100,00
Materiaalit ja palvelut					
Aineet, tarvikkeet ja tavara					
Ostot tilik.aikana	-113 817	-205 990	-178 320	27 670	-13,43
Palvelujen ostot	-202 485	-211 725	-200 502	11 223	-5,30
	245 248	197 820	265 178	67 358	34,05
Henkilöstökulut					
Palkat ja palkkiot	-115 004	-128 800	-127 075	1 725	-1,34
Henkilösivukulut					
Eläkekulut	-19 986	-22 025	-19 821	2 204	-10,01
Muut henkilösivukulut	-3 772	-5 277	-3 804	1 473	-27,91
Poistot ja arvonalentumiset					
Suunnitelman muk. poistot	-194 541	-208 114	-194 178	13 936	-6,70
Liiketoiminnan muut kulut	-2 416	-2 900	-1 200	1 700	-58,62
LIIEKEYLIJÄÄMÄ (-ALIJÄÄMÄ)	-90 471	-99 296	-80 900	18 396	-18,53
Rahoitustuotot ja -kulut					
Muut rahoitustuotot	30	0	0	0	0,00
Muille maks.korkokulut	-9 175	0	-10 000	-10 000	0,00
Muut rahoituskulut	-558	-500	-500	0	0,00
TILIKAUDEN YLIJÄÄMÄ (ALIJÄÄMÄ)	-100 174	-99 796	-91 400	8 396	-8,41

VIEMÄRILIIKELAITOS	TP2021	TA2022	TA2023	SU2024	SU2025	SU2026	SU2027
KÄYTTÖTALOUS							
Tuotot	561 550	615 535	644 000	629 000	639 000	649 000	649 000
Kulut	-456 116	-506 717	-530 722	-512 769	-511 003	-510 853	-510 703
Netto ennen poistoja	105 434	108 818	113 278	116 231	127 997	138 147	138 297
Poistot yht.	-194 541	-208 114	-194 178	-194 178	-194 178	-173 100	-141 100
Netto	-89 107	-99 296	-80 900	-77 947	-66 181	-34 953	-2 803
TULOSLASKELMAOSA							
Rahoitus- ja korkotuotot	30	0	0	0	0	0	0
Rahoitus- ja korkokulut	-9 679	-500	-10 500	-10 500	-10 500	-10 500	-12 500
Netto	-9 649	-500	-10 500	-10 500	-10 500	-10 500	-12 500
INVESTOINTIOSA							
Investointihankinnat	-9 909	-70 000	-30 000	-30 000	-30 000	-30 000	-30 000
Rahoitusosuudet	0	0	0	0	0	0	0
Netto	-9 909	-70 000	-30 000	-30 000	-30 000	-30 000	-30 000
RAHOITUS							
Antolainasaamisten lisäys	-20 000	0	0	0	0	0	0
Lainojen lisäys	0	0	0	0	0	0	0
Lainojen lyhennys	-115 000	-115 000	-115 000	-115 000	-115 000	-115 000	-125 000
Lyhytaikaisten lainojen muutos	0	0	0	0	0	0	0
Netto	-135 000	-115 000	-115 000	-115 000	-115 000	-115 000	-125 000
Yhteensä	-49 124	-76 682	-42 222	-39 269	-27 503	-17 353	-29 203

Viemäriiikelayoksen maksuvalmius on huono. Mikäli tilikaudella ei onnistuta taksamuutoksilla ja toiminnan muutoksilla parantamaan suunnitelmassa 2023 olevaa tulosta niin joudutaan ottamaan lisää lainaa.

6.2 Kiinteistö Oy Toholammin vuokratalot (100 %)

Vastuuhenkilö Toimitusjohtaja

Kiinteistöyhtiön hallitus

Toiminta-ajatus: Omistaa ja hallita Toholammin kunnassa vuokratalokiinteistöjä sekä vuokrata niiden huonetiloja. Vuokraus tapahtuu omakustannusperiaatteella.

Tavoitteet 2023

Tavoite	Mittari	Mittarin tavoitearvo
Toimintaedellytykset mahdollistava tulorahoitus	Käyttöaste	>80 %
Asukkaiden tarpeisiin vastaava vuokrataso ja asuntokanta	Asukkaiden vaihtuvuus	< 25 %
Onnistunut asukasvalinta ja riskinhallinta vuokrasuhteissa	Luottotappioiden määrä	< 1.500 €

Suunnitelmavuosien tavoitteet 2023–2027

- Kiinteistöjen hoidon ja teknisen kunnon tason nostaminen käyttöastetta ylläpitävällä tavalla.
- Asukaskokemuksen parantaminen sähköisiä asiointipalveluja ja asukasdemokratiaa kehittämällä.
- Asuntokannan pienentäminen ja peruskorjausten käynnistäminen 2024–2027.

Tunnusluvut

Suorite	TP2021	TA2022	TA2023
Vuokrattavia asuntoja	134	134	134
Asuntojen käyttöaste	77,2	75	80
Keskivuokra €/m ²	8,56	8,56	8,99
Uusia vuokrasopimuksia	38	50	40

KOY Toholammin Vuokratalo TP2021 TA2022 TA2023 SU2024 SU2025 SU2026 SU2027
TULOSLASKELMA

KIINTEISTÖN TUOTOT

Vuokrat	541 177	540 000	598 500	616 455	634 949	653 997	673 617
Käyttökorvaukset	23 548	23 000	29 400	30 282	31 190	32 126	33 090
Muut kiinteistön tuotot	50 068	40 000	30 000	20 000	10 000	0	0
	614 793	603 000	657 900	666 737	676 139	686 123	706 707

LUOTTOTAPPIOT JA OIKAISU	6 256	1 500	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000
KIINTEISTÖN HOITOKULUT	-466 651	-430 250	-464 324	-478 254	-492 601	-507 379	-522 601
KÄYTTÖKATE/HOITOKATE	154 398	174 250	197 576	192 483	187 538	182 744	188 106
Rahoitustuotot ja kulut	-15 919	-18 000	-17 000	-16 000	-15 000	-14 000	-13 000
Poistot ja arvonalentumiset	-180 788	-180 576	-180 576	-180 576	-180 576	-180 576	-180 576
Tilinpäätössiirrot							
TILIKAUDEN TULOS	-42 309	-24 326	0	-4 093	-8 038	-11 832	-5 470

6.3 Toholammin Energia Oy (96,66 %)

Vastuuhenkilö Toimitusjohtaja Toni Mäki-Asiala

Toholammin Energia Oy:n hallitus

Toiminta-ajatus: Jotta ihmisillä olisi joku, jonka kanssa lämmitys on helppoa, varmaa ja edistyksellistä.

Tavoitteet 2023

Tavoite	Mittari	Mittarin tavoitearvo
Näkyvyyden parantaminen	Asiakastarinat uusista asiakkaista	3 kpl
Asiakkaiden tarpeiden kartoitus	Asiakastapaamiset	12 kpl
Uudet kaukolämpöasiakkaat	Määrä	3 kpl
Vaihtoehtojen kartoitus koulunmäen lämpölaitoksen tulevaisuudelle	Ratkaisuvaihtoehdot	5 kpl

Vuosi 2023

Menemme uuden visiomme mukaisesti ja panostamme näkyvyyteen, uudistumiseen ja huomioivana lämmityskumppanina olemiseen.

Aktiivisella toiminnallamme etsimme yhteistyökumppania, jonka toimintaan voisimme tuoda lisäarvoa prosessihöyryn tai 300 °C kuumaöljylämmön toimittamisella. Paikallisesti keskitymme lämmön tarjontaan kaukolämpöverkon vieressä sijaitseviin kiinteistöihin, joiden rakennusten lämmitysjärjestelmät vaativat päivittämistä.

Kehityshankkeena aloitamme esiselvitystyön, jossa kartoitamme koulunmäen kesäkattilalle ja kesäajan lämmitykselle erilaisia vaihtoehtoja tulevaisuuteen.

Tulemme investoimaan ensi vuonna tuhkan välivarastokenttään, jonne tuhka sijoitetaan väliaikaisesti ennen sen lopullista sijoituskohdetta.

Henkilöstö	TP 2021	TA 2022	TA 2023
Vakinaiset työsuhteiset	3	3	3
Määräaikaiset työsuhteiset	0,25	0,25	0,25
Tilapäiset	-	-	-

Suunnitelmavuosien tavoitteet 2024–2027

Löytää ja toteuttaa uusi kesäajan lämmitysratkaisu koulunmäen vanhan kattilan tilalle.

Tehdä yritys positiivisella tavalla näkyväksi ja tunnetuksi.

Kartoittaa nykyisten sekä potentiaalisten uusien asiakkaiden tarpeita lämmitykseen liittyen ja hankkia sen pohjalta uusia lämmönkäyttäjiä yli 10 000 MWh verran.

Riskienarviointi

Toholammin Energian hallitus on arvioinut liiketoimintansa riskejä ja kehitystä viimeksi kesällä 2022. Riskejä arvioidaan uudelleen neljännesvuosittain.

Talous 2023–2027

Toholammin Energia Oy	TP2021	TA2022	TA2023	SU2024	SU2025	SU2026	SU2027
TULOSLASKELMA							
Liikevaihto	1 442 882	1 206 014	1 418 189	1 375 000	1 370 000	1 400 000	1 400 000
Liiketoiminnan muut tuotot	250	250	250	250	250	250	250
Materiaalit ja palvelut	-746 109	-603 687	631 445	-648 000	656 000	662 000	669 000
Henkilöstökulut	-200 021	-198 187	210 314	-212 000	214 000	216 000	217 000
Poistot ja arvonalentumiset	-272 109	-274 742	266 390	-251 000	245 000	265 000	260 000
Liiketoiminnan muut kulut	-170 877	-129 560	128 630	-125 000	125 000	125 000	125 000
Liikevoitto (-tappio)	54 016	-163	181 661	139 250	130 250	132 250	129 250
Rahoitustuotot ja -kulut	-20 349	-23 673	133 826	-136 000	124 000	132 000	124 000
Tulos	33 667	23 836	47 835	3 250	6 250	250	5 250

6.4 Toholammin kehitys Oy

Vastuhenkilö

Hallitus

Toholammin Kehitys Oy:n hallitus

Toiminta-ajatus: Toholammin kehitys Oy tuottaa kiinteistönhoitopalveluita omistamilleen kiinteistöille.

Tavoitteet 2023

Tavoite	Mittari	Mittarin tavoitearvo
Toimitilojen vuokrausaste ja tuotto	Vuokrausaste Tuotto €	100 % Budjetoitu tuotto
Sijoitustoiminnan tuotto	Tuotto €	Budjetoitu tuotto

Suunnitelmavuosien tavoitteet 2023–2027

Toimitilavuokraus: Toimitilojen vuokrausasteen ja tuoton varmistaminen. Toimitilojen hoito- ja ylläpitokulujen hallinta ennakoivan kiinteistöhoidon avulla.

Sijoittuvat yritykset: Tuulipuistorakentamiseen ja ylläpitoon osallistuvat sijoittuvat yritykset, muut sijoittuvat yritykset.

Henkilöstö	TP 2021	TA 2022	TA 2023
Vakinaiset työsuhteiset	1	0	0
Määräaikaiset työsuhteiset			
Tilapäiset			

Toke Oy:llä ei ole palkattu toimitusjohtaja. Kunta ostaa yritysneuvonnan Kaustisen seutukunnalta.

TALOUSARVIO	TP 2021	TA2022	TA2023	SU2024	SU2025	SU2026	SU2027
Liikevaihto	381 567	380 000	391 470	411 009	422 259	443 462	465 599
+ Liiketoiminnan muut tuotot	7 000	0	0	0	0	0	0
- Materiaalit ja palvelut		0	0	0	0	0	0
- Muuttuvat henkilöstökulut		0	0	0	0	0	0
- Muut muuttuvat kulut		0	0	0	0	0	0
Myyntikate	388 567	380 000	391 470	411 009	422 259	443 462	465 599
- Kiinteät henkilöstökulut	-49 334	0	0	0	0	0	0
- Liiketoiminnan muut kulut	-74 519	-95 000	-67 224	-67 211	-67 297	-67 284	-67 271
Käyttökate	264 714	285 000	324 247	343 798	354 962	376 178	398 328
- Poistot ja arvonalentumiset	-176 082	-175 500	-202 811	-202 811	-201 490	-201 224	-201 224
= Liikevoitto	88 632	109 500	121 436	140 987	153 472	174 954	197 104
+/- Rahoitustuotot ja -kulut	28 745	14 000	25 256	21 090	17 856	14 054	10 280
= Tilikauden voitto/tappio	117 377	123 500	117 353	129 662	137 062	151 206	165 908
INVESTOINNIT	0	0	300 000	0	0	0	0

Investoinnit koskevat kiinteistöjä; Pramia Plastic, Leader Snack ja K-Marketia.